

BRANKO CARATAN

GENEZA LENJINOVE REVOLUCIONARNE REALNE POLITIKE

»Treba znati pronaći u svakom posebnom trenutku onu posebnu kariku lanca, za koju se treba svim snagama uhvatiti, da bi se zadržao čitav lanac...«
(Lenjin, »Naredni zadaci sovjetske vlasti«)

Nakon relativno lakog osvajanja vlasti prva uspješna socijalistička revolucija ne dolazi u situaciju koja joj omogućuje mirnu i nesmetanu izgradnju novog socijalističkog društva. Umjesto toga, ona praktično tek započinje borbu za vlastito samoodržanje. Moglo bi se reći da se revolucionarni klasni obračun nastavlja i nakon osvajanja vlasti. Ali, dok je u periodu borbe za pobjedu revolucije i za rušenje stare vlasti splet ruskih i svjetskih prilika pogodovao revolucionarnim snagama, sada, nakon pobjedonosnog Oktobra diktatura proletarijata u Rusiji suočava se s nizom poteškoća.

Na jednoj strani desnica unutar zemlje pokazuje da nema namjeru priznati sovjetsku vlast. Sukob s građanskim partijama kulminirat će u konfrontiranju Konstituante sa sovjetskom vlašću. Na zapadnim granicama njemačka vojska neposredno ugrožava republiku sovjeta, koja u tom momentu nije u stanju da se uspješno odupre svojom armijom. Unutar Boljševičke partije, a i šire (lijevi eseri) formira se lijeva opozicija koja svojom političkom akcijom objektivno ugrožava sovjetsku vlast. Na unutrašnjoj fronti, posebno u ekonomskoj sferi pojavljuje se problem upravljanja čije uspješno rješavanje postaje osnovna pretpostavka nadvladavanja rasula u proizvodnji.

Svaka od tih opasnosti može zapečatiti sudbinu proleterske revolucije u Rusiji. Lenjinova uloga u tom političkom vrtlogu koji je bio zahvatio mladu sovjetsku republiku bila je u najmanju ruku u istoj mjeri od sudbinske važnosti kao i njegova uloga do Oktobra 1917. U svim opasnostima koje su ugrožavale pobjedu socijalizma u Rusiji, Lenjin je bio zagovornik one političke orijentacije koja je u tom momentu osiguravala opstanak sovjetske vlasti. To je vidljivo iz rasprava, članaka i tekstova koji se odnose na pitanje raspuštanja Konstituante, sklapanje Brestovskog mira i iz diskusije o upravljanju. U tim temama na svojevrsan način varirana je i ona tema koja je životna preokupacija V. I. Lenjina: teorija i praksa revolucije. U raspravama o sud-

bini ruske revolucije i perspektivama svjetske proleterske revolucije, u raspravama o njihovom odnosu u praksi svakodnevne klasne borbe Lenjin je, čini nam se, bio među onima koji su pronalazili rješenja da se izbjegne kako stranputica dogmatiziranja principa, tako i rutinizirani primitivizam političkog pragmatizma. Rješenja koja je on pronalazio nisu bila samo puki taktički potezi relevantni samo za jednu zemlju na periferiji svjetskog kapitalizma u smiraju prvog svjetskog rata. To su bila, prije svega, rješenja koja su na tragu onoga najvrednijeg što je marksistička misao dala u teoriji revolucije, naznačavala koordinate strategije socijalističkog pokreta, koja će obilježiti epohu koja dolazi. Lenjinovi stavovi koje mnogi u ono doba, a i kasnije, nisu razumijevali, daleko nadvisuju okvire ruskog prostora. To nisu bila rješenja od periferne važnosti. To su odluke koje su, iako u događajima na marginama kapitalističkog svijeta, bile na trasi magistralnog pravca razvitka klasne konfrontacije u svjetsko-historijskim razmjerima.

Ono što posebno karakterizira Lenjinovu politiku na početku 1918. g., može se najkraće sažeti kao veoma jasno izražena revolucionarna politika. Ta definicija koju je dao Görgy Lukács u svojoj studiji o Lenjinu odnosi se zapravo na cjelinu Lenjinove političke djelatnosti.¹ Međutim, početkom 1918. g., ta osnovna karakteristika Lenjinove politike postaje posebno vidljiva u raspravama o Konstituantu, a posebno u sporovima o Brestovskom miru i o problemima upravljanja.

Mnogi su skloni da priznaju Lenjinu političku domišljatost, oštroomnost ili genijalnost, želeći time reći da je pobjeđivao zahvaljujući, prije svega i gotovo isključivo, svojoj snalažljivosti i svojim sposobnostima velikog praktičara, a da je, navodno, teorija bila njegova slabija strana. Kao da su veliki teoretičari bili oni koji su dali briljantne teorijske analize, ali čije se teorijske konstrukcije nikada nisu zbog ovih ili onih »slučajnosti« praktički potvrđivale ili su bile potpuno neprimjenjive u konkretnim prostorima i vremenu. Lenjinova nadmoćnost u praktičnom rešavanju stvari bila je, međutim, utemeljena u njegovoj teorijskoj nadmoći. To znači da je on bio veliki praktičar revolucije utoliko ukoliko je bio i veliki teoretičar društvenih zbivanja. I obratno. On je to mogao biti zato jer — kako je to sažeto izrekao Lukács — »za marksiste nije konkretna analiza konkretne situacije nikakva suprotnost spram »čiste teorije«, nego naprotiv: vrhunac prave teorije, točka gdje se teorija zbiljski ispunjuje i na kojoj se stoga obrće u praksu.«²

Lenjin je upravo zahvaljujući svojoj teorijskoj snazi bio u stanju da u jednoj revoluciji na periferiji svjetskog kapitalizma opterećenoj nerazvijenošću zemlje stalno prati magistralnu liniju razvitka svjetske revolucije. I onda kada je pritisnut nizom poteškoća trebao pratiti »korake natrag« od te osnovne linije socijalizma, što je uostalom i sam priznavao, i tada Lenjin nije gubio vezu između svakodnevne politike i velikih konačnih ciljeva pokreta. Zato se njegova realna politika ne može izjednačavati s realnom politikom reformizma ili dogmatizma u radničkom pokretu. Dok revizionizam odbacuje konačni cilj u ime pokreta, dok dogmatizam zaklinjujući se na velike ciljeve socijalizma smatra da se konkretna politika pokreta može voditi odvojeno, bez relacije prema tim ciljevima, a na drugoj strani dok je lijevi radikalizam

¹ Vidi: G. Lukács, *Etika i politika*, Zagreb, Fakultet političkih nauka 1972, str. 189–202.

² Lukács, *ibid.*, str. 167.

pretpostavke ciljeva tražio u praksi samo u njihovom »čistom«, od stvarnog života oslobođenom obliku, Lenjinova realna politika ne gubi vezu između pokreta i konačnog cilja i onda kada pokret zapada u svoje oseke, stagnira ili se mora čak i povlačiti. Lenjin i onda kada pravi kompromise nikada ne gubi iz vida osnovnu klasnu liniju i klasni kriterij ocjene političke akcije. Upravo zato njegova politika od 1918. g., nadalje nije kao što to žele protumačiti reformisti, lijevi ekstremisti i staljinisti, svaki iz vlastitih motiva, odstupanje od osnovne strategije marksizma i revolucionarnog radničkog pokreta i prelazak na kvalitativno novu stratešku orijentaciju, već je upravo obratno Lenjinova politika bila primjena te iste osnovne orijentacije u konkretnim uvjetima. Lenjin kao realan političar bio je svjestan činjenice da se realitet društvenih odnosa konkretnog prostora i vremena ne može ignorirati, da se socijalizam ne gradi u nekom zrakopraznom prostoru već u uvjetima koji su ne izabrani već zatečeni. Zato i pristaje na kompromise i rješenja koja po svojim pojavnim oblicima ne moraju biti ne samo eminentno socijalistička, već to mogu biti i solucije unutar građanskih koordinata. Zato se Lenjin ne dvoumi kada treba, na primjer, prihvatiti vojni komunizam ili državni kapitalizam kao dominantan odnos u ekonomiji ili, kasnije, kada Lenjin s NEP-om ide na tržišnu orijentaciju kao »strategijski zaokret«. Odustajanje od takvih rješenja ili njihovo omalovažavanje zato što to nisu mogle biti eminentno komunističke solucije, značilo bi gubljenje bitke što bi u cjelini moglo biti sudbonosno i za borbu proletarijata za konačne ciljeve socijalizma. Lenjin je, za razliku od mnogih drugih revolucionera, toga bio svjestan, kao što je na drugoj strani bio svjestan činjenice da se takvi kompromisi ne mogu smatrati neposredno socijalističkima za Lenjina kao marksistu nije bilo bitno da li su pojavni oblici društvenih odnosa koji se uspostavljaju neposredno socijalistički već ga je, prije svega zanimalo da li proletarijat kroz takve odnose ovladava društvenim razvojem i da li su ti odnosi nužna pretpostavka koja približava ostvarivanje socijalizma. Na drugi način to bi se moglo izreći težom da se kod Lenjina taktika pojavljuje uvijek u funkciji strategije. U tome Lenjin daleko nadvisuje i staljinizam i desni revizionizam gdje je strategija praktički upregnuta u službu taktike, i lijeve ekstremiste koji u svojoj radikalnosti i izvještačenoj »principijelnosti« nisu uopće u stanju da razlikuju i strategiju i sve u krajnjoj liniji svode na strategiju koja upravo zato postaje praktično neprimjenjiva. Lenjin ih sve nadvisuje ne samo kao praktičar politike već u istoj mjeri kao teoretičar revolucionarnog radničkog pokreta.

Za Lenjinovu politiku karakteristično je da je to primjena klasne politike u prostoru i vremenu. Ta osobina inače veoma često nije krasila mnoge istaknute pojedince ni s lijeve ni s desne evropskog radničkog pokreta. Dobar primjer za to jest epizoda s raspuštanjem Ustavotvorne skupštine.

Izbori za Konstituantu bili su održani 12. studenog 1917. godine, dakle samo nekoliko dana nakon oktobarskog prevrata. Provedeni su sa starim izbornim spiskovima po proporcionalnom sistemu. Partija socijalista — revolucionera (eseri) u momentu revolucije raspala se na lijeve esere koji su podržavali boljševike i desne, među koje se ubrajao i Kerenski. Desni eseri postali

su najjača partija u Konstituenti i zajedno s partijom Konstitucionalnih demokrata (kadeti), koja je bila osnovni protivnik revolucije, predstavljali su desni, građanski blok u Skupštini. Konstituenta 5. siječnja 1918. godine odbija »Deklaraciju o pravima radnog i eksploatiranog naroda« što praktički znači odbijanje priznavanja sovjetske vlasti i tekovina revolucije. Boljševici i lijevi eseri napuštaju tada Ustavotvornu skupštinu, a Sveruski Centralni izvršni komitet (VCIK) Kongresa sovjeta u noći od 6-7 siječnja 1918. g., dekretom raspušta Konstituantu.

Zanimljivo je da je raspuštanje Konstituante naišlo na protivljenje i Karla Kautskog i Rose Luxemburg njihove primjedbe su slične, iako se razlikuju po dometu zaključaka. Luxemburgova priznaje da je izabrana Konstituenta mrtvorođenče, jer ne odgovara volji biračkog tijela i smatra da je trebalo provesti nove izbore. Ona ne vidi zašto boljševici u principu preferiraju sovjete i iz toga izvlači zaključak da je tu riječ o ukidanju demokracije uopće.³ Isti zaključak izvlači i Kautsky samo što ga radikalizira do tvrdnje da su izbori za Konstituantu pokazali da boljševici nemaju podršku većine stanovništva.⁴

Lenjin je odgovarajući na kritike istakao da su boljševici principijelno za sovjete, a ne za parlamentarne organe građansko-demokratskog tipa. Oni su zato za sovjete bili i onda kada u njima nisu bili u većini. Pretvaranje sovjeta u državne organe značilo je realizaciju pouka Pariške komune. Kautsky, koji se tome protivio, ostajao je time u okvirima buržoaske države.⁵ I drugo, problem je i u tome da li revolucija treba uopće tolerirati instituciju koja je otvoreno ne priznaje u vrijeme kada biračko tijelo sve više prihvaća revoluciju. Da li u uvjetima veoma oštre klasne konfrontacije u Rusiji, gdje buržoazija sama nije nikada preferirala demokratske metode treba ići na parlamentarni put i ponavljati izbore, davati šanse kontrarevoluciji, ili je revolucija sama po sebi već izvršen izbor radnih masa, izbor koji se ne može osporavati i koji se ne smije dovoditi u pitanje? Lenjin je na to pitanje dao odgovor koji je odražavao raspoloženja masa bez obzira na formalno prebrojavanje mandata.

Radne mase su, kao što je pokazivala i analiza izbora, stvarno podržavale revoluciju. U Konstituenti su, istina, prevladavali desni eseri nad lijevim eserima, ali na ruskom selu situacija je bila obrnuta. A izbori su bili provedeni prije rascjepa partije esera. Na tu činjenicu ne upozorava samo Lenjin, već je priznaje kao bitan element ocjene i jedan tako uvaženi gradski historičar i poznavalac ruskih prilika kao što je Edward Hallett Carr.⁶ Pored podrške seoskih masa boljševici su imali i podršku radnika. Boljševici su dobili većinu glasova u glavnim gradovima, u industrijskim centrima, a u armiji gotovo polovinu glasova i većinu u dijelovima armije raspoređenim uz Petrograd i Moskvu. Te podatke potvrđuje i građanski historičar Schapiro.⁷ Iz toga Lenjin je izvlačio zaključak da su izbori pokazali da proletarijat podržava revoluciju.

³ R. Luxemburg, Izabrani spisi, Zagreb, Naprijed 1974, str. 288—290.

⁴ K. Kautski, Diktatura proletarijata, Beograd, Socijalistička knjižara »Tucović« 1923, str. 42—44, 47 i 54—56.

⁵ Čini se da i Roza Luxemburg nije dovoljno uvažavala kvalitativnu razliku sovjeta od parlamentarnih organa da bi iz principijelnih razloga preferirala sovjete. Samo 2—3 mjeseca kasnije nakon sličnih događaja u Njemačkoj prihvatila je Lenjinove stavove u svom članku »Početak«.

⁶ E. H. Carr, A History of Soviet Russia, Part I, The Bolshevik Revolution 1917—1923, Volume One, London, Macmillan and CO LTD 1950, str. 110—112.

U Konstituenti od 707 zastupnika bilo je 370 desnih esera, 175 boljševika, 40 lijevih esera, 17 kadeta, 16 menjševika i 86 zastupnika raznih nacionalnih grupa.

⁷ L. Schapiro, The Communist Party of the Soviet Union, London, University Paperbacks 1964., str. 181.

I da zaključimo. Lenjin je u slučaju Konstituante mogao primijeniti radikalnu odluku koja je realno politički rješavala probleme ne zato što je instiktivno pronalazio odgovor, već zato što mu je bila jasna klasna analiza situacije. A ta analiza je preferirala sovjete kao radničke organe pred institucijama buržoaskog parlamentarizma i pokazivala da su boljševici stvarno na izborima dobili podršku radništva i ostalih radnih masa u Rusiji.

Ipak, za Lenjinovu politiku mnogo je karakterističnija rasprava o Brest-Litovskom miru koja se razbuknula početkom 1918. godine. Na tom pitanju formirala se jaka opozicija u partiji, koja je dobila naziv »lijevi« komunisti. Oni su se opirali sklapanju mirovnog ugovora s imperijalističkom Njemačkom i umjesto toga predlagali su revolucionarni rat, koji bi, kako su očekivali, ubrzo pratila i socijalistička revolucija u Njemačkoj. Sklapanje mira smatrali su izdajom ideje svjetske revolucije, potpomaganje njemačkog imperijalizma, izdaju njemačke revolucije. Neki od lijevih komunista išli su tako daleko da su u principu odbacivali mogućnost bilo kakvog sporazumijevanja s kapitalističkim zemljama.

Lijeve komuniste predvodio je Buharin, a toj grupaciji pripadali su Lomov, Bubnov, Radek, Stukov, Rjazanov, Pjatakov, Joffe, Krestinski, Gjergjinski, Kujbišev, Inessa Armand, Aleksandra Kollontaj i drugi. Poziciji lijevih komunista bila je veoma bliska pozicija Trockog iako se u nekim stvarima on od njih razlikovao. Trocki je ostao poznat po tome što je zastupao stav ni rata ni mira. Lenjin je zastupao mišljenje da, u uvjetima demobilizirane armije (što je bio zahtjev i vojnika i revolucije) i nastupa jake, dobro opremljene njemačke vojske uz odsustvo revolucije u Njemačkoj, sovjetska Rusija nema nikakve šanse u ratnom konfliktu. Štoviše, smatrao je da nastavak rata može dovesti do propasti sovjetske vlasti, a to bi i šanse revolucije u Njemačkoj nakon pobjede njemačkog imperijalizma u Rusiji bitno smanjilo.

Spor oko potpisivanja Brest-Litovskog mira bio je veoma žestok i poprimio je karakter prve velike krize partije nakon osvajanja vlasti. Lenjin se veoma teško unutar CK uspio izboriti za svoje stavove tek nakon dugotrajnih rasprava i nakon što je nastupanje njemačkih armija praktički pokazalo kamo vodi produžavanje ratnog stanja. O odnosima snaga i demokratičnosti rasprava mnogo govori izjava koja se pripisuje Staljinu koji je u to vrijeme, kažu, rekao: »Najvažniji je zadatak da se osigura Lenjinu sigurna većina u Centralnom komitetu.«⁸

U kronologiji događaja potrebno je upozoriti na sjednicu CK na kojoj se donijela odluka o stavu sovjetske delegacije u Brest-Litovsku. Na sjednici 11. (24) siječnja 1918. g. prošao je prijedlog Trockog da se prekine rat, ali da se ne zaključi mir i da se demobilizira armija (9 za, 7 protiv). Lenjinov prijedlog da se na svaki način odugovlači potpisivanje mira također je bio izglasan (12 za, 1 protiv). U originalnom sekretarskom zapisniku uz Lenjinov prijedlog slijedi tekst: »Pri tome odugovlačimo preliminarni mir u stalni mir makar i putem uplate 1 000 000 000.«⁹

To glasanje doživjet će kasnije različite interpretacije, jer je Trocki kao šef sovjetske delegacije iznenada prekinuo pregovore i objavio da odbija da potpiše mir, da rat smatra prekinutim i da će Rusija demobilizirati armiju.

⁸ G. Lukács, Pismo o staljinizmu, »Naše teme« br. 12 iz 1962, str. 1098–1099.

⁹ Protokoly Central'nogo komiteta RSDRP (b) (avgust 1917 — fevral' 1918), Moskva, Gosudarstvennoe izdatel'stvo političeskoj literatury 1958, str. 173.

Nakon toga njemačka armija je otpočela operacije i zauzela velik dio teritorija Rusije.

Čini nam se da se glasanje na CK 11. siječnja ne može interpretirati tako da je jedini Lenjinov prijedlog bio zavlacenje pregovora, kako tvrdi na primjer E. H. Carr.¹⁰ Iz toga bi proizlazilo da Trocki nije bitno prekršio instrukcije CK, ako se uzme u obzir da je CK prihvatio i prijedlog Trockog (ni rat ni mir). Isto tako, čini nam se da nije moguće prihvatiti tvrdnju, koja se očito po Staljinovim instrukcijama našla u »Kratkom kursu historije SKP (b)«: »... usprkos tome što su Lenjin i Staljin u ime CK partije inzistirali da se potpiše mir, Trocki je ... prekršio jasne direktive Boljševičke partije.«¹¹ Prvo, nije pitanje tko je insistirao već kakva je bila odluka CK, i drugo, zapisnik i glasanje nose tragove burne konfrontacije u Centralnom komitetu. I, treće, Staljin se, kako tvrdi i »Historija KPSS« (Moskva, Gospolitizdat 1963. g.) u debati i kolebao.¹² O tome »Kratki kurs«, naravno, ne govori.

Pravu interpretaciju glasanja na CK dao je Lenjin 8. ožujka 1918. g. na partijskom kongresu, a ona koliko je poznato tada tamo nije bila osporavana. U vezi s diskusijom Trockog, Lenjin je rekao: »On (Trocki) citirao je dio razgovora sa mnom, ali ja dodajem što je među nama bilo dogovoreno, da ćemo se mi držati do ultimatumu Nijemaca, a nakon ultimatumu mi popuštamo ... Taktika Trockog dok je išla na odugovlačenje bila je ispravna: neispravna je postala kada je bilo objavljeno da je stanje rata prekraćeno a mir nije bio potpisan. Ja sam predložio posve određeno da se mir potpiše.«¹³ U cjelini se čini da su sekretari koji su vodili zapisnik na sjednici CK umjesto neposrednog prijedloga zapisali Lenjinovo objašnjenje — ali i iz toga je vidljivo šta je bila bit njegova prijedloga. Prema tome, Trocki, čini se, ipak nije poštovao odluku CK.¹⁴ Možda ga je na to navela činjenica da je upravo u to vrijeme došlo do nemira u Berlinu (vidi Lenjinovu poruku 21. siječnja 1918. g. »Radio putem. Svima. Mirovnoj delegaciji u Brest-Litovsku posebno«). Lenjin je kasnije o postupku Trockog koji je nanio velike štete govorio kao o gigantskoj taktičkoj, diplomatskoj pogrešci.

A kako se Staljin držao u raspravama na CK? Iako je bio na Lenjinovoj strani, njegovi se stavovi razlikuju, a nekoliko puta se i kolebao. Na sjednici CK 11. siječnja 1918. g. na primjer, smatra da »revolucionarnog pokreta na Zapadu nema«. Lenjin, koji je za razliku od Staljina vjerovao u revoluciju na Zapadu i u svjetsku revoluciju, bio je prisiljen da izjavi da se ne slaže sa Staljinom jer »na Zapadu postoji masovni pokret, ali revolucija tamo još

¹⁰ Carr, *ibid.*, str. 36.

¹¹ *Historija Svesavezne komunističke partije (boljševika), Kratki kurs*, Zagreb, Kultura 1947, str. 223.

¹² *Istorija Komunističke Partii Sovetskogo Sojuza*, Moskva, Gosudarstvennoe izdatel'stvo političeskoj literatury 1963, str. 271.

¹³ Lenjin, *Djela*, 4 rus. izd., t. 27, str. 90.

¹⁴ Iz zapisnika sa sjednice CK, iz razgovora Trockog s Lenjinom pred odlazak za Brest-Litovsk i iz polemike na partijskom kongresu vidi se da je Lenjinov prijedlog odluke koja je izglasana 11. (24) siječnja 1918. na CK sa 12 glasova za i jedan protiv (Zinovjev) podrazumijevao potpisivanje mira u slučaju njemačkog ultimatumu ili ofenzive. Zato nije točna interpretacija Isaaca Deutschera u njegovoj biografiji Trockoga da Trocki nije prekršio odluku CK već da su Lenjinove instrukcije značile bitnu promjenu odluke CK zato nije točna (I. Deutscher, *Naoružani prorok*, Zagreb, Liber 1975, str. 220–221). Deutscher i inače u toj knjizi veoma pristrano opravdava Trockoga (str. 228–229, 231 i 233) tako daje niz činjenica koje omogućavaju bolji uvid u tok događaja. Deutscher čak (zajedno s Trockim) na osnovi Lenjinove politike zastupanja mira umjesto »revolucionarnog rata« sugerira zaključak da je ruska revolucija preuranjena jer nije mogla biti neposredni katalizator svjetske revolucije. Lijevi ekstremizam Trockog i Deutschera u ovom pitanju dolazi na pozicije desnog oportunizma menjševika i evropske socijaldemokracije o nemoćnosti i preuranjenosti socijalističke revolucije u Rusiji (Deutscher, *ibid.*, str. 233).

nije počela«. Na sjednici CK 19. siječnja 1918. g. Staljin izjavljuje: »Izlaz iz teškog položaja dala nam je srednja točka — pozicija Trockog«(!). Dakle, ona pozicija koja će za nekoliko dana u Brest-Litovsku nanijeti toliko štete. A onda nakon prekida pregovora od strane Trockog i ofenzive njemačke armije, kada već većini članova CK postaje jasno da je mir jedini izlaz, kada se i Trocki izjašnjava za mir, Staljin na sjednici CK 22. veljače 1918. g. izjavljuje: »Moguće je ne potpisati, ali početi mirovne pregovore«. Lenjin nakon toga replicira: »Staljin nema pravo kada govori da je moguće ne potpisati. Te uvjete treba potpisati. Ako ih ne potpišete onda potpisujete smrtnu kaznu sovjetskoj vlasti za tri tjedna«.¹⁵ Komentar je suvišan.

Kakve su bile posljedice oštre debate o sklapanju Brestovskog mira? Lenjinov autoritet u partiji i zemlji u cjelini je porastao, a ugled Trockog bio je ozbiljno uzdrman. Lijevo eseri, koji su bili energično protiv mira prelaze u opoziciju. Nude Buharinu da zajedno s lijevim komunistima formiraju vladu bez Lenjina (što je on odbio). Kasnije lijevo eseri započinju sa serijom atentata. Ubijen je njemački ambasador da bi se isprovocirao »revolucionarni« rat. Istodobno i desnica (desni eseri i drugi) započinje s bijelim terorom. Eserka Kaplan ranjava Lenjina, a vodeći boljševici su svi na udaru. Na teror kontra-revolucije odgovor je crveni teror.

Međutim, u raspravama oko Brestovskog mira najzanimljivije su Lenjinove teze i stavovi. Prije svega, Lenjin je tu dao karakterizaciju lijevog ekstremizma u revolucionarnom pokretu. Lijevo komunisti ne vode računa o objektivnom odnosu klasnih snaga — tvrdio je Lenjin. Oni taj odnos naprosto ignoriraju. Takav je stav po Lenjinovu mišljenju emanacija ne proleterskog već malograđanskog ponašanja. Povoljna klima za to je zastoj revolucije i nepostojanje neposrednih perspektiva za izlazak iz stanja stagnacije. Tada umjesto analize masovnog odnosa snaga (a ozbiljna politika počinje tamo gdje su milijunske mase u pitanju — tvrdi Lenjin) i vlastite definirane politike lijevo komunisti nastupaju s frazama, koje na prvi pogled govore o principima. Za Lenjina to su fraze jer se tu opće postavke primjenjuju na konkretni slučaj bez poštivanja uvjeta baš tog konkretnog slučaja.¹⁶

Oponirajući lijevim komunistima Lenjin je pozitivno razvio niz teza o revoluciji i ratu u kojima je primijenio strategijske orijentacije na konkretni slučaj.

Kao prvo, za Lenjina postoji samo »točka gledanja socijalističkog proletarijata i njegove borbe za svoje oslobođenje«.¹⁷ I, dalje, to znači da na događaje treba gledati ne sa stajališta ovog ili onog imperijalizma, već sa stajališta socijalističke revolucije koja je već tu. To ne znači nepovjerenje u svjetsku revoluciju. »Sve naše nade u konačnu pobjedu socijalizma zasnovane su na očekivanju socijalističke revolucije na Zapadu«¹⁸ — kaže Lenjin — i dodaje da se ipak zato naša taktika ne može odrediti na osnovi priželjkivanja da će ta revolucija nastupiti odmah. Ništa se ne može postići »posticanjem« revolucije na Zapadu ratom izvana, jer se »revolucija razvija po mjeri sazrijevanja oštine klasnih suprotnosti, koje porađaju revoluciju«.¹⁹ Zato sklapanje

¹⁵ Protokoly, 171—172, 178 i 212—213.

¹⁶ Lenjin, Djela, IV rus. izd., t. 27, str. 1—10, 29 i 295.

¹⁷ Lenjin, t. 27, str. 299.

¹⁸ Lenjin, t. 26, str. 402—3.

¹⁹ Lenjin, t. 27, str. 49.

mira ne znači odustajanje od priprema za revolucionarni rat, ali taj rat po Lenjinu očito ne može biti eksport revolucije. Lenjin nije u načelu protiv revolucionarnog rata — iako je početkom 1918. godine smatrao da je predah rješenje za revoluciju, a rat propast. (Zato je netočno mišljenje da su kasniji događaji — poništenje brestovskog mira i stvaranje nove armije u toku rata — pokazali da je ratna frakcija bila u pravu). I drugo, takav Lenjinov stav u cjelini znači i mogućnost ekonomskih, kulturnih, političkih i drugih kontakata sovjetske socijalističke vlasti i buržoaskih država — što je dio lijevih komunista, a limine odbacivao. Lenjin, međutim, misli da socijalistička republika među imperijalističkim državama koja po takvim gledanjima ne bi mogla sklapati nikakve ekonomske ugovore, »ne bi mogla postojati, a da ne odleti na mjesec«.²⁰

Iz takvih premisa Lenjinovih razmišljanja oko situacije u vezi s Brestovskim mirom može se izvući zaključak, da je tu Lenjin zacrtao osnovne koordinate politike mirne koegzistencije socijalističkih i kapitalističkih zemalja. Tu tezu neki ne videći bit Lenjinovog realnog političkog pristupa po našem mišljenju potpuno netočno osporavaju.²¹

Danas, kao i nekada, sporove izaziva i ocjena o još jednom zaokretu u sovjetskoj politici do kojeg je došlo početkom 1918. g. Tu se misli na prelazak od radničke kontrole na državno upravljanje ekonomijom i na uvođenje tzv. »jedinonačalija« u upravljanju. I taj spor nemoguće je ocjenjivati iz raskursa drugog vremena ili prostora. I ovdje je posrijedi to da su se principi morali provoditi u situaciji koja je prije svega nametala rješavanje nekih elementarnih problema o kojima je ovisio opstanak vlasti radničke klase. To je, istina, odgađalo neposrednu realizaciju onog repertoara zahvata koji je program socijalne revolucije trebao da ostvari. Ali u cjelini gledano, to za Lenjina nije značilo napuštanje principa već samo još jednu konfrontaciju s realitetom. Zato je nemoguće prihvatiti stavove koji npr. sugeriraju da je Lenjin s »Narednim zadacima sovjetske vlasti« odstupio od programa socijalističke rekonstrukcije iz »Države i revolucije«. Iz istih razloga neprihvatljiva je i interpretacija koju je staljinizam nametao da su ta rješenja do kojih se došlo u borbi revolucije za elementarne uvjete egzistencije i funkcioniranja novog sistema zapravo razvitak nove strategijske orijentacije radničkog pokreta i uspostavljanje novih strategijskih principa.

Pokret radničke kontrole otpočeo je mjesec dana nakon Februarske revolucije 1917. g., kada su radnici samoinicijativno počeli formirati tvorničko-zavodske komitete (FZK) i organe radničke kontrole. Za razliku od sindikata koji su bili organizirani po profesijama FZK bili su birani po poduzećima i reprezentirali su interese svih radnika u poduzeću. U svim većim centrima FZK su djelovali u većini poduzeća, a ubrzo su se počeli formirati i teritorijalni organi FZK. Masovnost pokreta radničke kontrole utjecala je i na ponašanje vlasti. Privremena vlada 7. svibnja 1917. g. donosi Zakon o radničkim komitetima u industrijskim poduzećima, kojim se željelo djelatnost FZK reducirati na odnose poslodavaca i radnika te kulturno-prosvjetne aktivnosti. Dakle, nešto slično onome što građanske vlade i danas rade s organima radničke participacije. Međutim, u praksi radnička kontrola u većem ili manjem obimu

²⁰ Lenjin, t. 27, str. 49.

²¹ Tako npr. Ernst Fišer i Franc Marek, *Šta je Lenjin stvarno rekao*, Subotica—Beograd, Minerva 1970, str. 157.

preuzimala je i kompetencije iz sfere upravljanja. Na taj način spriječilo se rasulo u privredi i ekonomska sabotaža revolucije iako su tvornice bile u privatnom vlasništvu. Pokret radničke kontrole značio je zato klasnu podršku revoluciji unutar sfere produkcijskih odnosa, podršku koja je ponekad išla i ispred programa organiziranih socijalističkih snaga. U tom smislu radnička kontrola odigrala je u revoluciji važnu ulogu. Zato je našla mjesto i u prvim dokumentima sovjetske vlasti (»Uredba o radničkoj kontroli« od 27. studenog 1917. i »Deklaracija o pravima radnog i eksploatiranog naroda«). Neka prava koja su organi radničke kontrole dobili Uredbom (čl. 8) približavala su ih organima upravljanja.²²

Krajem proljeća 1918. godine prešlo se na državno upravljanje čitavom privredom što se ocjenjivalo kao dalji korak u socijalizaciji ekonomije. Pokret radničke kontrole iako nije prerastao u radničko upravljanje značio je za radnike izvjesnu praksu upravljanja, osposobio je kadrove za državni privredni aparat i ostavio je i ideju o mogućnosti radničkog upravljanja.

Rasprava o upravljanju u privredi započela je početkom 1918. g. To je bila rasprava o tome kako će izgledati organ koji snosi odgovornost i ima naredbodavno pravo u poduzećima i višim privrednim organima. Ako je taj organ pojedinac, govorilo se o principu »jedinonačalija« ili »jedinoličija«, a ukoliko je to kolektivno tijelo, nazivalo se kolegijским principom. Iako kolegijski princip nije moguće baš identificirati s radničkim upravljanjem, u osnovnom se diskusija o kolegiju ili »jedinonačaliju« vodila većim dijelom oko pitanja o klasnom karakteru organa upravljanja.

Ideju za uvođenje »jedinonačalija« dao je Lenjin. Svoj prvi praktički izraz ona je našla u dekretu »O centralizaciji upravljanja, očuvanju željeznica i povišenju njihove prometne sposobnosti«, koji je Vijeće narodnih komesara usvojilo 23. ožujka 1918. godine. Dekret je zahtijevao veću centralizaciju i imenovanje pojedinaca — odgovornih lica s naredbodavnim pravima. Dekret je davao rukovodiocima — pojedincima »diktatorska« ovlaštenja. Već prilikom usvajanja dekreta o željeznicama princip »jedinonačalija« naišao je na otpor rukovodstva sindikata željezničara — Sveruskog izvršnog komiteta željezničara (Vikžedor) — koje je bilo pod utjecajem menjševika i lijevih esera.²³ Tim partijama princip kolegijalnosti davao je mogućnost da zadrže utjecaj u radničkim masama.

Osnovne ideje o principu »jedinonačalija« Lenjin je razradio u svom spisu »Naredni zadaci sovjetske vlasti« čije su teze prihvaćene 29. travnja 1918. g. na zasjedanju VCIK, a 3. svibnja 1918. i od strane CK Boljševičke partije.²⁴ Od tada tokom 1918. i 1919. godine »jedinonačalije« postupno ulazi u propise i uvodi se u praksi. Vlada 4. rujna 1919. godine daje opću direktivu VSNH o postupnom uvođenju »jedinonačalija« u sistem privrednog upravljanja. Osmo sveruska konferencija RKP (b) i VII Kongres sovjeta uveli su »jedinonačalije« i u rad odjela izvršnih komiteta sovjeta.

Međutim, iako u početku nije bilo krupnih sporova oko uvođenja »jedinonačalija« kasnije se formirala opozicija i unutar boljševičkih redova i pored

²² Uredba je kod nas objavljena u zborniku Diktatura proletarijata i radnička samouprava, Red. A. Krešić i T. Indić, Beograd, Sedma sila 1967, str. 70—72.

²³ Lijevi eseri su tvrdili da je to odstupanje od tradicija oktobarske revolucije.

²⁴ Koncept glava IV—X prvobitne varijante »Narednih zadataka sovjetske vlasti« objavljen je prvi put u sovjetskom časopisu »Kommunist« br. 14 iz 1962. g., a kod nas u časopisu »Naše teme« br. 7 iz 1963. g.

toga što je još 29. travnja 1920. godine VCIK već bio donio odluku u prilog »jedinonačalija«. Lijevi komunisti protivili su se uvođenju »jedinonačalija«, radne discipline i davanju rukovodilačkih prava buržoaskim stručnjacima. Za njih to je bio akt koji je snižavao proletersku klasnu samoinicijativu. Lenjinovo inzistiranje na državnom kapitalizmu za njih je bio znak desnog skretanja. Protiv »jedinonačalija« bili su i mnogi istaknuti prvaci kasnije formiranih frakcija »demokratskog centralizma« i »radničke opozicije«. Aleksandra Kollontaj kasnije je ocijenila uvođenje »jedinonačalija« kao odstupanje od klasne linije i sužavanje mogućnosti da klasa bude hegemon.²⁵

Protiv »jedinonačalija« bili su i mnogi funkcioneri lokalnih sovjeta, a posebno sindikati i mnogi njegovi istaknuti funkcioneri. Protiv je bio i predstavnik VSNH — vrhovnog organa državnog upravljanja privredom A. I. Rikov. Čitav niz sjednica državnih, sindikalnih i partijskih organa krajem 1919. g. i početkom 1920. godine izjasnio se za kolegijski princip, a protiv »jedinonačalija«, i pored toga što je na mnogima od njih lično Lenjin istupao zastupajući potrebu uvođenja »jedinonačalija«. Taj princip pobijedio je tek na IX kongresu partije koji je održan od 29. ožujka — 5. travnja 1920. godine. Zanimljivo je napomenuti da su Lenjina i princip »jedinonačalija« podržavali svi poznatiji partijski rukovodioci (Trocki, Buharin, Kamenjev, Staljin i dr.) iako su inače često znali imati i različita mišljenja o mnogim drugim političkim problemima.

U korijenu čitavog problema koji je bio u središtu diskusije nalazi se situacija stvorena ratom, revolucijama i građanskim ratom. Očajan položaj zemlje u smislu osiguranja egzistencije većine stanovništva, glad i u vezi s time potreba obnove transportnih veza razrušenih ratovanjem u zemlji s ogromnim udaljenostima doveli su u središte političke pažnje organizacijski problem. Organizirati funkcioniranje cjelokupnog mehanizma nacionalne ekonomije da bi se osigurala fizička egzistencija bila je osnovna potreba zbog razorenosti privrede, dezorganiziranosti u sovjetskim ustanovama i ekonomskim ustanovama i ekonomskim jedinicama. Zato nije nimalo slučajno da Lenjin u takvim okolnostima upozorava da u državnim ustanovama i radničkoj kontroli prevladava diskusijski ili mitingaški aspekt nad radnim. On prihvaća da je to normalno u procesu aktiviranja masa za upravljanje, ali smatra da to nije dovoljno. Osnovni zadatak vidi u problemu organizacije upravljanja Rusijom, u organizaciji evidencije i kontrole nad cjelokupnom proizvodnjom i raspodjelom.²⁶ Odatle proizlazi potreba centralizacije, jačanja radne discipline, visokih plaća stručnjaka²⁷ i teza da bi državni kapitalizam bio za Rusiju korak naprijed. Tu je porijeklo i one čuvene Lenjinove izjave da je organizacijski problem ona karika u lancu, za koju se treba svom snagom uhvatiti da bi se osigurao dalji razvitak.

Organizacijsko pitanje postavljalo se s izrazitim naglaskom na efikasnost u upravljanju. Od toga se i polazilo u raspravi o kolegiju i »jedinonačaliju«.

²⁵ Aleksandra Kollontaj, Radnička opozicija, »Pogledi«, Split, br. 3 iz 1970, str. 85—86.

²⁶ Lenjin se u polemici s lijevim komunistima poziva na svoju »Državu i revoluciju« gdje se govori o strogoj društvenoj i državnoj kontroli.

²⁷ Potreba unošenja znanstvenih dostignuća u proces upravljanja tražila je stručnjake i njihovo materijalno stimuliranje. Stručnjaci su bili regrutirani, što je jedino tada i bilo moguće, u pravilu iz redova buržoazije. Zato je njihovo postavljanje na rukovodeće položaje izazivalo otpor. Lenjin je za visoke plaće stručnjaka priznavao da je to odstupanje od principa Pariške komune o svodenju svih zarada na prosječnu radničku nadnicu, ali se odlučno zalagao za dovođenje kompetentnih ljudi na odgovorna mjesta. »Kod nas je o toj temi interesantan članak objavio A. Dragičević, Radničke nadnice i činovničke plaće, »Naše teme« br. 1 iz 1957. g.

Kada se sporilo o upravljanju, Lenjin je inzistirao da treba razlikovati situacije kada je pogodan i svrsishodan određen oblik upravljanja. Kolegij je po njegovom mišljenju primjeren za diskusiju, raspravljanje najvažnijih problema, za raspravu na apstraktnoj razini, za kontrolu izvršenja odluka, za odlučivanje u sovjetima i njihovim izvršnim komitetima, kao i kod izbora, provjeravanja i opoziva rukovodilaca. Ali kolegijski princip znači i razbacivanje ljudskih snaga, ne zadovoljava po pitanju brzine i odgovornosti. Zato Lenjin upozorava da se princip kolegija i ukoliko jest koristan u poduzećima, ne smije pretvarati u smetnju praktičnom poslu, da ne smije ometati realizaciju odluka i odgovornost pojedinaca. Iz svih tih razloga princip kolegija treba svesti na nužan minimum. U cjelini, za njega je ipak u upravljanju kolegij embrionalni oblik, tek prvi stadij u razvitku organizacijskih struktura u sovjetskom društvu. Imajući u vidu očito katastrofalnu situaciju u privredi i u prvom redu praktično poslovanje, Lenjin poziva da se uklanjaju kolegijski organi i zamjenjuju »jedinoličnim«.

»Jedinonačalije« je za Lenjina jedini prihvatljiv princip za egzekutivu. Zalaže se za odgovornost pojedinca za izvršne funkcije, za izvršenje i provjeru odluka. Potreba da se uvijek mora znati tko je odgovoran za izvršne funkcije traži odgovorne pojedince s naredbodavnim pravima za cijelu privredu. »Jedinonačalije« u radnom procesu jednostavno je i zahtjev krupne mašinske industrije i transporta. Bez jedinstva volje u rukovođenju industrijom nemoguća je moderna proizvodnja, a bez toga nema ni socijalizma. »Jedinonačalije« u radnom procesu po Lenjinu nije u suprotnosti s demokratskim karakterom sovjetskog društva »jer jedinoličnu« vlast, rukovodioce s »diktatorskim« ovlaštenjima imenuju sovjetske ustanove. »Jedinonačalije« u praktičnom rukovođenju ustanovama i poduzećima omogućava praktičan pristup poslu i efikasnost u radu.

Nema sumnje da su vojno iskustvo i vojna situacija bili inspiracija za uvođenje principa »jedinoličnog« upravljanja. Ali treba istaći da Lenjin »jedinonačalije« vidi ipak kao zahtjev moderne ekonomije i razvijene industrijske proizvodnje. Potreba da se bude efikasan traži i efikasne upravljače — zato Lenjin traži da upravljači budu kompetentni, da vladaju elementima znanosti nužnim za upravljanje modernim proizvodnim procesom. To znači da »jedinolični« upravljači trebaju biti ili stručnjaci ili sposobni radnici.

Treba reći da u osnovnom pristupu problemima upravljanja Lenjin pokazuje kontinuitet počev od 1918. godine pa do uključivo NEP-a. I kasnije u vrijeme NEP-a on se i dalje zalaže za tezu da raspravljanje treba biti zajedničko, a odgovornost »jedinolična«.

Osnovni politički spor oko izbora oblika upravljanja postavio se već kod dekreta o željeznicama kao pitanje: da li je »jedinolična« naredbodavna vlast spojiva s demokratskom organizacijom, sa sovjetskim principom u cjelini? Lenjin na to pitanje odgovara potvrdno. Po njegovom mišljenju »jedinonačalije« ne proturiječi socijalističkom demokratizmu. U prilog tome navodi niz argumenata. Prvo, inzistira na razlikovanju sfere državne vlasti, gdje dolazi do izražaja upravljanje klase od sfere upravljanja koje znači egzekutivu, operativno vođenje određenih poslova, upravljanja koje traži znanje tehnike upravljanja, koje traži stručnost i stručnjake. Lenjin smatra da u toj drugoj sferi upravljanja volju klase mogu ostvarivati i pojedinci s diktator-

skim ovlaštenjima. S tim u vezi podsjeća da i buržoazija upravlja »jedinolično« i da je u svoje vrijeme koristila i feudalce za upravne funkcije, a da je vlast u svakom slučaju bila pod kontrolom buržoazije kao klase. Polazeći od toga Lenjin zaključuje da i proletarijat može upravljati jedinolično — preko pojedinaca na upravnim funkcijama. Garanciju da i tada klasa drži kontrolu nalazi u sferi državne vlasti. »Vladavina radničke klase je u ustavu, vlasništvu i u tome, da baš mi pokrećemo stvar...«.

Ovdje treba napomenuti da u socijalizmu nije ipak moguće upravljati na isti način kao što upravlja buržoazija, jer je demokracija, socijalistička, neposredna demokracija imanentna socijalizmu. Socijalizam da bi to zaista bio ne može se zadržati na stupnju aparatskog upravljanja, upravljanja preko posrednika, pojedinaca — socijalizam mora osigurati da klasa i narodne mase same upravljaju. Teško je pretpostaviti da to autor »Države i revolucije« nije znao. Međutim, Lenjinov stav nešto drugačije zvuči kada se sjetimo da on kada je govorio o socijalističkoj državi nije mislio na državu u klasičnom smislu već na sovjetsku vlast, proletarijat kao vladajuću klasu. U tom smislu onda ona i kao država predstavlja neposredno upravljanje klase iako s limitiranim dometom, ali toga je Lenjin i te kako bio svjestan.

Idući Lenjinov argument protiv kolegijskog principa temelji se na malobrojnosti proletarijata, na malobrojnosti radnika sposobnih za upravljanje i na nedostatku stručnjaka. Iz toga proizlazi potreba racionalne organizacije, potreba da se svaki potencijalni upravljač koji raspolaže s potrebnim znanjima postavi na upravne funkcije da bi čitav sistem mogao funkcionirati. Razbacivanje s kompetentnim ljudima na jednom mjestu, u kolegijским organima, uz njihov nedostatak na drugom mjestu u uvjetima gladi, nedostatka ogrjeva, zime i razrušenog transporta ugrožava fizičku egzistenciju ljudi i dovodi u pitanje sovjetsku vlast u cjelini.

I konačno, Lenjin osporava tezu da je kolegijski princip jedan od oblika sudjelovanja širokih masa u upravljanju. Pobornicima tog principa postavlja pitanje: gdje je sudjelovanje širokih masa ako tri, pet ili sedam radnika ulazi u kolegij? S priličnom dozom ironije konstatira da »širokih vanpartijskih radničkih masa« nema ni u jednom kolegiju. Za privlačenje širokih vanpartijskih masa nije taj sistem nužan: »Potrebno je učiti, potrebno je uzdizati, oživljavati«. Tezu sindikalista o kolegiju kao metodi sudjelovanja radnika u upravljanju Lenjin je ismijavao: »...sudjelovanje širokih masa osiguravati kolegijem od sedam — tri čovjeka: nad tim će se smijati.«

Ali i pored svih nastojanja Lenjina i CK boljševika zastupnici kolegijskog oblika upravljanja nisu priznavali načelnu prednost »jedinoličnog« upravljanja. »Jednoličije« kao princip, po njihovu mišljenju ne osigurava čak kompetentnost, jer su najbolji stručnjaci nekompetentni u revolucionarnoj situaciji s novim složenim ekonomskim i socijalnim zadacima. Međutim, IX kongres RKP (b) prihvatio je Lenjinove stavove. U cjelini IX kongres RKP (b) drugi put u povijesti sovjetske vlasti predstavljao je opredjeljenje za »jedinoličije«. To doduše nije značilo kraj rasprava o radničkom upravljanju iako je u praksi »jedinoličije« dobijalo prevagu.

Iz Lenjinova angažiranja za »jedinolično« upravljanje čini nam se da se ne može zaključivati o njegovom antidemokratskom opredjeljenju. On je, po našem mišljenju, imao zasebne razloge da takav svoj stav koji ni u kojem

slučaju nije za njega značio univerzalno rješenje bez slabih točaka. Lenjin je, na primjer, istovremeno kada se zalagao za »jedinonačalije« u privredi i državnoj upravi tražio da se promjeni projekt dekreta o sovjetskim revolucionarnim sudovima i da se umjesto inokosnih organa osnuju kolegijski. Konačno, može se konstatirati da Lenjin već u »Narednim zadacima sovjetske vlasti« upozorava da slabe točke principa »jedinoličija« treba kompenzirati demokratskom kontrolom odozdo da bi se izbjegla opasnost birokratizma. I inzistiranje na razlikovanju operativnog upravljanja u privredi i državnoj upravi od upravljanja klase preko sistema sovjeta trebalo je da pokaže da uvođenjem »jedinonačalija« nije osporen demokratski karakter sovjetske vlasti. Tu je riječ o potrebi razlikovanja rukovođenja od upravljanja — to je tema koja i danas nije izgubila svoju aktualnost.

Ako se pokuša ocijeniti značenje uvođenja »jedinonačalija« za koje se nedvosmisleno opredijelio Lenjin i nakon diskusija i RKP(b), onda se mogu konstatirati, prije svega, dvije stvari. Prvo, očito je da je u korijenu uvođenja »jedinoličnog« upravljanja polazeći od vojne inspiracije ležala težnja za efikasnošću i u vezi s time stručnošću operativnog upravljanja u privredi i organima državne uprave. U tom smislu za Lenjina jedinonačalije jeste nužan element modernog sistema upravljanja. U privredi koja je patila od katastrofalne dezorganizacije značenje jačanja vlasti direktora — pojedinca posebno je bilo izraženo kao potreba vremena i taj sistem upravljanja dao je rezultate.

Lenjin se u raspravi o »jedinonačaliju« 1918. (i kasnije) koncentrirao na ono pitanje koje je u ono vrijeme u Rusiji bilo bitno jer je o njegovu rješavanju ovisio goli opstanak, a s time u vezi i opstanak sovjetske vlasti. U uvjetima općeg rasula i dezorganiziranosti u sovjetskoj ekonomiji to je bilo pitanje o efikasnosti upravljanja i organiziranosti privrede. Za Lenjina je zato praktički problem radničkog upravljanja i radničke demokracije bio izvan pažnje, što, međutim, ne znači da su autoru »Države i revolucije« te teme bile nepoznate ili da je on o njima promjenio mišljenje. Lenjin je očito tada u proljeće 1918. godine morao rješavati pitanja koja su samo elementarna pretpostavka onoga što je baš u to isto vrijeme on sam pisao u nacrtu programa partije za VII kongres: »Sovjetskom državom preći... sistematski i privlačeći sve veći broj građana, ... a zatim i sve građane. Prelaz kroz sovjetsku državu k postupnom uništenju države putem sistematskog privlačenja sve većeg broja građana, a zatim i svih građana *bez izuzetka* na neposredno i svakodnevno snošenje svog udjela u bremenu upravljanja državom.«²³

Dakle, u procjepu između elementarnih poteškoća koje su se morale savladati (karika lanca) i velikog programa socijalne revolucije Lenjina je zapala obaveza da u prvom redu savladava upravo te poteškoće. To ne znači da su oni koji su ignorirajući te nezaobilazne probleme svakodnevnice željeli prijekim putem doseći što prije konačne ciljeve socijalizma bili njemu bliži od Lenjina. Nisu bili bliži zato što su svi Lenjinovi taktički potezi i strategijska odstupanja uvijek bili u funkciji osnovne strateške orijentacije socijalizma. A u tome je i bit Lenjinove revolucionarne realne politike.

²³ Lenjin, Djela, 4 rus. izd., t. 27, str. 130.

ZAPISNICI CK BOLJŠEVIČKE PARTIJE IZ 1918. GODINE

Zapisnici sa sjednica Centralnog komiteta Rusijske socijaldemokratske radničke partije (boljševika) koje prvi puta, na našem jeziku, objavljuje »*Politička misao*« odnose se na rasprave o sklapanju Brest-Litovskog mira vođene u CK u siječnju i veljači 1918. godine. Osnovne teze i argumentacije iz diskusija o ratu ili miru date su u našem članku »Geneza Lenjinove revolucionarne realne politike«. Ovaj uvid u zapisnike koji su ovdje dati u njihovom izvornom obliku, onako kako su bili u svoje vrijeme zabilježeni, omogućuje ne samo da se osjeti demokratska atmosfera u kojoj su vođene veoma oštre polemike već nam profilira i niz teorijskih i političkih stavova koji su tada bili implicite ili izričito prisutni i u dnevnom političkom odlučivanju.

Zapisnici su, naravno i svjedočanstvo o tome kako su se tada zaista ponašali najistaknutiji akteri ondašnje ruske političke scene. Možda su zato ti zapisnici i tako dugo čekali svoje drugo izdanje. Ovaj izvod iz zapisnika objavljuje se po izdanju: Protikoly Central'nog Komiteta RSDRF (b), avgust 1917 — tevral' 1918, Moskva 1958, Institut marksizma-lenjinizma pri CK KPSS, Gosudarstvenoe izdatel'stvo političeskoj literatury, II izd.

B. C.

SJEDNICA CK
11. (24) siječnja 1918. g.

Prisutni: Lomov (Oppokov), Krestinski, Muranov, Uricki, Džeržinski, Sergejev (Artjom), Sverdlov, Trocki, Lenjin, Staljin, Buharin, Sokoljnikov, Bubnov, Kallontaj, Zinovjev i Stasova*

Dnevni red:

1) Dopuštenje da sjednici sa savjetodavnim glasom prisustvuje predstavnik Petrogradskog komiteta.

2) Biranje članova prezidija centra strukovnih saveza.

3) O miru.

1) Prvo pitanje rješava se pozitivno i na sjednici prisustvuje drug Kosior.

2) Od kandidata iz kongresa strukovnih saveza za položaj predsjednika, sekretara i urednika strukovnog glasila, koje predlaže frakcija boljševika, odlučeno je da se za predsjednika kandidira drug Šljapnikov, za sekretare dvojica drugova: Šmidt i Tomski (općenito je odlučeno da budu dva sekretara), za urednika drug Glebov.

3) O miru.

Prvi uzima riječ drug Lenjin, koji podsjeća da su se na sjednici od 8. siječnja mogla o tome pitanju nazreti tri gledišta, i postavlja pitanje da li da se pitanje razmatra po točkama teza, koje je on izložio, ili da se započne opća diskusija.

Prihvaćeno je ovo posljednje i riječ dobiva drug Lenjin.

On počinje izlaganjem triju gledišta, izraženih na prošlom sastanku: 1) separadni aneksionistički mir, 2) revolucionarni rat i 3) proglašiti rat završenim, demobilizirati armiju, ali ne potpisati mir. Na prošlom sastanku prvo je gledište dobilo 15 glasova, drugo — 32, a treće — 16.

Drug Lenjin ukazuje na to da boljševici nikada nisu odustajali od obrane, ali je ta obrana i zaštita domovine morala podrazumijevati određenu konkretnu situaciju koja postoji u današnje doba, naime: obranu socijalističke republike od izvanredno snažnog međunarodnog imperijalizma. Postavlja se samo pitanje kako moramo braniti domovinu — socijalističku republiku. Armija je strahovito iscrpljena ratom; konji su u takvu stanju da artiljeriju prilikom ofenzive nećemo moći odvesti; položaj Nijemaca na otocima Baltičkog mora tako je povoljan da će prilikom ofenzive moći zauzeti Revel i Petrograd golim rukama. Nastavljajući rat u takvim uvjetima, izvanredno ćemo

* U originalnom tajničkom zapisu, l. 1, dalje stoji: sa savjetodavnim glasom Kosior, Glebov, Sokoljnikov.

ojačati njemački imperijalizam, mir ćemo ipak morati sklopiti, ali će tada mir biti nepovoljniji jer ga nećemo sklopiti mi. Mir, koji smo prisiljeni sklopiti sada, bez sumnje je sramotan mir, ali ako otpočne rat, naša će vlada biti zbrisana i mir će sklopiti druga vlada. Sada se oslanjamo ne samo na proletarijat, nego i na najsiromašnije seljaštvo koje će nas napustiti ako se rat nastavi. Odugovlačenje rata pogoduje interesima francuskog, engleskog i američkog imperijalizma, čemu, na primjer, služi kao dokaz prijedlog iznesen u Kriljenkovu štabu o 100 rubalja, koje su ponudili Amerikanci za svakog ruskog vojnika. Oni koji stoje na stajalištu revolucionarnog rata navode da ćemo mi tim samim biti u građanskom ratu protiv njemačkog imperijalizma i da ćemo time probuditi revoluciju u Njemačkoj. Ali Njemačka je zasad još samo bremenita revolucijom, a nama se već rodilo posve zdravo dijete — socijalistička republika, koje možemo ubiti započinjući rat. U našim je rukama okružnica njemačkih socijaldemokrata; postoje podaci o odnosu prema nama dviju struja centra od kojih jedna smatra da smo potplaćeni i da se sada u Brestu odigrava komedija s unaprijed podijeljenim ulogama. Taj dio napada nas zbog primirja. Drugi dio kautskijanaca izjavljuje da je osobno poštenje boljševičkih vođa izvan svake sumnje, ali da postupak boljševika predstavlja psihološku zagonetku. Mišljenje lijevih socijaldemokrata nije nam poznato. Engleski radnici podupiru našu težnju za mirom. Naravno, mir koji ćemo sklopiti bit će sramotan mir, ali nama treba odgoda radi oživotvorenja socijalnih reforma (uzmimo makar samo promet); prijeko nam je potrebno da se učvrstimo, a za to treba vremena. Prijeko nam je potrebno da do kraja ugušimo buržoaziju, a za to je nužno da imamo slobodne obje ruke. Učinivši to, oslobodit ćemo sebi obje ruke i tada ćemo moći voditi revolucionarni rat protiv međunarodnog imperijalizma. Ešaloni revolucionarne — dobrovoljačke armije — stvoreni u današnje doba, to su oficiri naše buduće armije.

Ono što predlaže drug Trocki — dokrajčenje rata, odbijanje potpisivanja mira i demobilizaciju armije — to je internacionalna politička demonstracija. Odvlačenjem svojih trupa postizemo to da predajemo Nijemcima Estonsku socijalističku republiku. Kažu da sklapajući mir tim samim oslobađamo ruke Japancima i Amerikancima, koji će smjesta zavladatai Vladivostokom. Ali dok oni dođu samo do Irkutska, mi ćemo moći učvrstiti našu socijalističku republiku. Potpisujući mir, mi, naravno, prepuštamo samoopredijeljenu Poljsku, ali zadržavamo socijalističku Estonsku republiku i omogućujemo našim tekovinama da se učvrste. Naravno, činimo zaokret udesno koji vodi kroz veoma prljavu štalu, ali mi ga moramo učiniti. Ako Nijemci otpočinu napad, bit ćemo prisiljeni potpisati svaki mir, a onda će on, naravno, biti lošiji. Za spas socijalističke republike tri milijarde kontribucije nisu odviše visoka cijena. Potpisujući mir sada, mi očigledno pokazujemo širokim masama, da se imperijalisti (Njemačke, Engleske i Francuske), zauzevši Rigu i Bagdad, nastavljaју tući, a mi se razvijamo, razvija se socijalistička republika.

Drug Buharin smatra da je stav druga Trockog najispravniji, a u stavu druga Lenjina vidi dva protuslovlja. On kaže* da mi stojimo na stajalištu obrane, ali obrana pretpostavlja rat, vodeći pak rat postajemo prirepak imperijalizma. Mi moramo razmatrati socijalističku republiku sa stajališta internacionalizma, budući da tu imamo opću frontu borbe klasa. S toga sta-

* Lenjin. — Op. uz.

jališta i kažemo da smo već pobijedili, na drugom mjestu odredi stoje na jednom mjestu, a na trećem tek se jedva počinju kretati.** Drug Lenjin bez razloga govori protiv političke demonstracije, jer su odbijanje rata i bračtimljenje elementi demoralizacije armije. Kornjilova smo savladali demoraliziranjem njegove armije, tj. upravo političkom demonstracijom. Istu metodu želimo primijeniti i na njemačku armiju. Neka nas Nijemci pobiju, neka prodru još stotinu vrsta, mi smo zainteresirani za to da se to odrazi na međunarodnom pokretu. Socijaldemokrati Nijemci zainteresirani su za to da mi ne potpišemo ugovor, jer se pokret u Njemačkoj i u Beču razvija baš na temelju borbe za mir. U Beču raste sveopći štrajk u vezi s pregovorima u Brestu te, potpisujući mir, osujećujemo tu borbu. Čuvajući svoju socijalističku republiku, mi oduzimamo šanse međunarodnom pokretu. S čim se u vezi zaoštrio pokret na Zapadu? Na pitanju mira. Naravno, to je dokaz slabosti pokreta, ali da ga se podigne na viši stupanj neophodno ga je potrebno raspaljivati na pitanju mira, ne dati mogućnost vladama u Berlinu i Beču da kažu da je mir sklopljen. Nužno je, po mogućnosti, odugovlačiti stvar i nepotpisivati sramotan mir, jer time uznemirujemo zapadnoevropske mase.

Drug Uricki smatra da je pogreška druga Lenjina u sadašnjem trenutku ista kakva je bila i godine 1915., on, naime, gleda na stvar sa stajališta Rusije a ne sa stajališta međunarodnog. Naravno, mi ne možemo voditi revolucionarni rat, ne možemo zato što otpočevši ga smjesta gubimo armiju — vojnike, a buržoazija će smjesta sklopiti mir. Ali potpisujući mir, gubimo proletarijat, jer se peterski* proletarijat, naravno, neće pomiriti s potpisivanjem mira smatrat će to skretanjem od naše linije. Odbijajući potpisivanje mira, izvršivši demobilizaciju armije i tim samim političku demonstraciju, mi, naravno, otvaramo put Nijemcima, ali tada će se nedvojbeno probuditi kod naroda instinkt samoodržanja i tada će otpočeti revolucionarni rat. Sto se tiče političke demonstracije, čitava politika Narodnog komesarijata vanjskih poslova nije ni bila ništa drugo nego politička demonstracija. Posve jednako bit će shvaćena od strane njemačkih vojnika i naša politika prilikom odbijanja potpisivanja mira, dokraćenja rata i demobilizacije armije.

Drug Trocki postavlja pitanje o tome u kakvoj je vezi revolucionarni rat sa svjetskim međunarodnim odnosima. Ta su sadašnjem trenutku čitavo je pitanje u uzajamnom odnosu snaga. Sudjelujemo li mi aktivno u imperijalističkom ratu ili se suzdržavamo od aktivnosti — mi ipak sudjelujemo u ratu. I eto, moramo voditi računa o tome što nam je pogodnije. Pretvoriti sve naše snage u vojne snage — to je utopija. Stoga je pitanje revolucionarnog rata naredno pitanje. Armiju je nužno raspustiti, ali raspustiti armiju — ne znači potpisiti mir. Za vrijeme pregovora nikako nismo mogli naslutiti uzajamne odnose između Austrougarske i Njemačke. Svojim odbijanjem da potpišemo mir i demobilizacijom armije, mi prisiljavamo da se otkrije ono što jest, jer će Nijemci krenuti u napad baš uz prisutnost naše demobilizacije. Time jasno pokazujemo njemačkim socijaldemokratima da nema igre s unaprijed podijeljenim ulogama. Nismo mogli naslutiti koliko su jake snage otpora u Njemačkoj, jer Nijemci ne znaju štampane uvjete mira, njemačka cenzura falsificira pregovore. Drug Stučka predlagao je da predložimo Nijemcima arbitražni sud, i to mi se čini prihvatljivim kao novo odugovlačenje

** Odredi svjetske revolucije. Op. uz.

* Petrogradski — op. prev.

pregovora, ako oni odbiju mi prekidamo pregovore, ali izjavljujemo da nećemo ratovati.

Drug **Oppokov** (Lomov) smatra da dobivajući odgodu ništa ne postićemo jer je nedvojbeno da će sve naše mjere u pogledu uvođenja socijalizma nailaziti na takav otpor njemačkog imperijalizma da ćemo biti apsolutno nemoćni. On smatra da ne treba govoriti o nemogućnosti revolucionarnog rata jer dosada nismo ništa učinili na njegovu pripremanju. On smatra da je nepravilan stav druga Lenjina da mi, želeći sačuvati dijete — socijalističku republiku, odustajemo od rata. Upravo raspadanje njemačke armije, upravo građanski rat protiv njemačkog imperijalizma, upravo naše gušenje, može podići revoluciju na Zapadu. Ne možemo se zaustaviti na pola puta, nego moramo ići do kraja, ostajući na našoj poziciji; sklapajući mir, kapituliramo pred njemačkim imperijalizmom. On smatra da treba prihvatiti stav druga Trockog, ali uz očitovanje maksimalne aktivnosti u vezi s pripremanjem revolucionarnog rata.

Drug **Staljin** smatra da prihvaćajući parolu revolucionarnog rata idemo na ruku imperijalizmu. Stav druga Trockog nije nikakav stav. Revolucionarnog pokreta na Zapadu nema, nema činjenica, postoji samo potencijal, a s potencijalom ne možemo računati. Ako Nijemci otpočnu ofenzivu, onda će to kod nas ojačati kontrarevoluciju. Njemačka će moći krenuti u napad jer ima vlastite kornilovske trupe — gardu. U listopadu smo govorili o svetom ratu, jer su nam saopćavali da će sama riječ »mir« podići revoluciju na Zapadu. Ali to se nije opravdalo. Naše provođenje socijalističkih reformi uznemiruje Zapad, a za njihovo provođenje potrebno nam je vrijeme. Prihvaćajući politiku druga Trockog, mi stvaramo najgore uvjete za pokret na Zapadu pa on stoga predlaže da se prihvati prijedlog druga Lenjina.

Drug **Zinovjev** kaže da se mi, naravno, nalazimo pred teškom kirurškom operacijom, jer ćemo mirom ojačati šovinizam u Njemačkoj i na stanovito vrijeme oslabiti pokret posvuda na Zapadu. A dalje se nazire druga perspektiva — to je pogibija socijalističke republike. Prijedlog Trockoga nije prihvatljiv jer će na njega naravno Kühlmann* odgovoriti parlamentarnim putem da mi zbog nepotpisivanja mira ostajemo s njima u ratnom stanju. Drug Zinovjev postavlja pitanje: Ne bi li trebalo otegnuti na još neko vrijeme obnavljanje pregovora i za to vrijeme provesti općenarodni referendum u vezi s pitanjem mira.

Drug **Bubnov** konstatira da su na sastanku 8. siječnja postojala tri gledišta, a sada su samo dva jer gledište o revolucionarnom ratu očigledno ne nalazi pristaše.

Drug **Lenjin** ukazuje na to da se on u nekim dijelovima ne slaže sa svojim istomišljenicima Staljinom i Zinovjevom. S jedne strane, naravno, na Zapadu postoji masovni pokret, ali revolucija tamo još nije počela. Kad bismo mi, međutim, promijenili zbog toga svoju taktiku, postali bismo izdajnici međunarodnog socijalizma. Sa Zinovjevom se ne slaže u tome, što bi sklapanje mira privremeno oslabilo pokret na Zapadu. Ako vjerujemo u to da se njemački pokret može smjestiti razviti u slučaju prekida mirovnih pregovora, onda moramo žrtvovati sebe, jer će njemačka revolucija biti po snazi kudikamo jača od naše. Ali bitno je to da pokret tamo još nije otpočeo, a

* Kühlmann je bio, njemački ministar vanjskih poslova — op. ur.

kod nas on već ima novorođeno i veoma glasno dijete. Pa ako u sadašnjem trenutku ne kažemo jasno da smo za mir, onda ćemo poginuti. Nama je važno održati se do pojave sveopće socijalističke revolucije, a to možemo postići jedino sklopivši mir.

Drug **Dzeržinski** izjavljuje da potpisivanje mira predstavlja kapitulaciju čitavog našeg programa. On smatra da drug Lenjin čini u prikrivenu obliku ono što su u listopadu činili Zinovjev i Kamenjev. Mi svojim ponašanjem moramo davati snagu Zapadu. Drug Lenjin ukazivao je na to da se socijalistička republika oslanja na najsiromašnije seljaštvo i na proletarijat. Mi smo partija proletarijata i moramo jasno vidjeti da proletarijat neće poći za nama ako potpišemo mir.

Drug **Kosior** kaže da Petrogradska organizacija prosvjeduje i da će prosvjedovati dok god može stajališta druga Lenjina, te smatra mogućom jedino poziciju revolucionarnog rata.

Drug **Buharin** ističe mogućnost parole rovovskog* mira.

Drug **Sergejev** (Artjom) upućuje na to da se svi govornici slažu u tome da našoj socijalističkoj republici prijeti propast ako ne bude socijalističke revolucije na Zapadu te smatra da je za njezin razvoj iz potencijalne u aktivnu djelotvornu snagu potrebno vrijeme, pa nam je prema tome prijeko potrebno dobiti na vremenu, a dobiti na vremenu možemo jedino putem sklapanja mira; mir — to je naš spas.

Drug **Krestinski** kaže da je glavni argument protiv revolucionarnog rata pozivanje na činjenicu da kod nas nema armije kao borbene jedinice. Ali mi moramo i dalje provoditi demobilizaciju, jer prijašnju armiju ne možemo smatrati pogodnom za vođenje revolucionarnog rata. Mi moramo jačati našu Crvenu gardu, jer nam samo ona daje snagu i na nju se možemo osloniti, a ne na garnizone. Tek kada stvorimo svoju Crvenu Armiju, moći ćemo voditi revolucionarni rat.

Drug **Sokoljnikov** upućuje na to da nije štetno odugovlačiti s mirovnim pregovorima, ali da nam uopće ne pada teško sklapanje mira, jer će mir u stvari biti primirje budući da ćemo se upravo sklapajući mir početi pripremati za revolucionarni rat. On smatra pogodnim za nas čak i potpisivanje kapitulacije jer ćemo time još jasnije pokazati čitavome svijetu da se politički borimo za pravo narodâ na samoodređenje, a ne putem ponovnog osvajanja zauzetih krajeva. Povijest jasno pokazuje da se duhovni centar** postepeno pomiče na istok. U XVIII stoljeću centar je bila Francuska, u XIX Njemačka, a sada je to Rusija.

Drug **Buharin** predlaže da se odredi što mi smatramo revolucionarnim ratom: ofenzivu ili stanje na mjestu?

Drug **Trocki** predlaže da se postavi pitanje: spremamo li se mi pozivati na revolucionarni rat?

Stavlja se na glasanje.

Za su 2, protiv 11, a uzdržava se 1.

Drug **Lenjin** predlaže da se stavi na glasanje da mi na sve moguće načine odugovlačimo potpisivanje mira.

Stavlja se na glasanje.

* Misli se na mir pri kojem će armije ostati ukopane u svojim rovovima — op. ur.

** Sokoljnikov očito govori o premještanju centra sovjetske revolucije — op. ur.

Za — 12, protiv — 1.*

Drug Trocki predlaže da se stavi na glasanje ova formulacija: rat prekidamo, mir ne sklapamo, armiju demobiliziramo.

Stavlja se na glasanje.

Za — 9,** protiv — 7.***

(Prilikom prebrojavanja glasova uzeta je u obzir pismena izjava druga Smilge).

SJEDNICA CK

19. siječnja (1. veljače) 1918. g.

ZAPISNIK br. 38

Prisutni: Sokoljnikov, Sverdlov, Oppokov (Lomov), Uricki, Staljin, Krestinski, Sergejev (Artjom), Bubnov, Zinovjev, Buharin, Muranov, Lenjin, Stasova.

Dnevni red:

- 1) O konferenciji.
- 2) O kongresu.
- 3) Delegacija CIK-a u inozemstvo.
- 4) Prezidij CIK-a.
- 5) Opskrba hranom.
- 6) Podjela portfelja.

1) Konferencija.

Drug Oppokov (Lomov) kaže da se u vezi s istupanjima druga Trockog, a naročito Zinovjeva, na III kongresu Sovjeta kod čitavog niza drugova pojavila misao da je separatni mir s Nijemcima unaprijed odlučen pa je stoga nužno da se čuje glas partije koja je tako dugo šutjela. Zbog toga moskovljani i predlažu da se sazove partijska konferencija. Kako bi se ubrzalo njezino sazivanje i kako bi se ona ostvarila u roku od tjedan dana, ukazuje se prilika da na nju budu delegirani kao predstavnici rukovodioci pojedinih područja.

Drug Zinovjev zadržava se na tome da njegov govor nije proturječio prihvaćenoj odluci CK, da su se od vremena zasjedanja III kongresa okolnosti već promijenile, jer je sada već prisutan pokret u Austriji i Njemačkoj, on je započeo ranije nego što smo to mogli očekivati. Nitko, međutim, ni prije tih događaja nije pomišljao da je moguće sklopiti ili potpisati mir prije nego što Nijemci proglase Kündigung.* On ne vidi smisla u sazivanju konferencije, jer je na kongresu bila naša frakcija i tamo su bili predstavnici čitave Rusije, a frakcija je razmatrala pitanje i donijela određenu odluku.

Drug Lenjin postavlja pitanje kakva konferencija da se sazove? Treba se, po njegovu mišljenju do kraja objasniti s pristašama revolucionarnog rata, jer se u njihovu Zwischenrufe** može naslutiti optužba*** da jedna grupa

* U originalnom tajničkom zapisu, 1. 13. dalje slijedi tekst: (Lenjin). *Pritom odugovlačimo preliminarni mir u stalni mir makar i putem uplaćivanja 1.000.000.000.*

** Buharin. Hoćemo li odlučivati o demonstraciji. U originalnom tajničkom zapisu, 1. 13:7 je ispravljeno u 9.

*** U originalnom tajničkom zapisu, 1. 13:6 je ispravljeno na 7.

* Prestanak djelovanja mirovnog ugovora.

** Replika, uzvik.

*** U originalnom tajničkom zapisu, 1. 13, precrtano je: *jednog dijela.*

u partiji sumnjiči drugu zbog diplomacije u pitanju mira; u samoj pak stvari nikakve diplomacije nema, jer je posve otvoreno izjavljeno u odluci o primirju da svaka strana koja ga želi prekršiti mora o tome dati izjavu 7 dana prije početka ratnih operacija. Mi odugovlačimo s mirom na toj osnovi. Kako je prihvaćena odluka na III kongresu Sovjeta? Tako, kako je to predložio CIK, CIK je pak donio odluku u skladu s odlukom frakcije, a frakcija ju je prihvatila u skladu s odlukom CK. Lenjin smatra da bi za osvješćivanje drugova — pristaša revolucionarnog rata — bilo najbolje da oputuju na frontu i tamo se osobno uvjere u potpunu nemogućnost vođenja rata. On ne vidi smisla u konferenciji ni zato što njezine odluke ne mogu biti obavezne za CK; možda nam je zbog toga, a radi dobivanja točnih direktiva od partije, nužno sazvati partijski kongres**** odugovlačeći s mirovnim pregovorima, omogućujemo da se bratimljenje nastavi, a sklapajući mir možemo odmah razmijeniti zarobljenike i tim samim prebaciti ćemo u Njemačku golemo mnoštvo ljudi, koji su našu revoluciju vidjeli u praksi, koje je ona podučila pa će stoga lakše moći poraditi na njezinu buđenju u Njemačkoj. Osim toga on smatra da bismo za točno utvrđivanje onoga što se događa u Njemačkoj trebali poslati u Berlin zrakoplovce što je, po njihovim riječima posve izvedivo.

Drug Uricki smatra da je na kongresu Sovjeta prošlo stajalište Trockog, tj. ono isto koje je prihvatio CK. On smatra da je nužno sazvati kongres jer je stav partije krajnje neodređen pa ga je nužno regulirati putem sazivanja kongresa.

Drug Buharin nalazi da je stav partije prema pitanju mira krajnje neodređen, da je rascjep, kojim prijeti PK,* nedopustiv, da su se u partiji formirale razne grupe, a ovo posljednje objašnjava se time što nema određene rukovodeće linije. Jedno ekstremno stajalište kaže da mir ne može biti sklopjen ni u kojem slučaju; drugo kaže da smo prije dva mjeseca trebali sklopiti mir, a sada ga ne sklapamo, ako, međutim, radnički pokret na Zapadu bude ugušen, onda moramo sklopiti mir. Ima još i još čitav niz stajališta, ali nema određenog stava u partiji, a nužno ga je imati pa je stoga prijeko potrebno sazvati konferenciju.

Drug Sverdlov govori o tome da predloženu konferenciju ne treba supostavljati, uspoređivati s konferencijama koje su bile ranije jer su tada bili sasvim drugačiji uvjeti. U sadašnjem trenutku plenarna sjednica CK ne razlikuje se od ranijih konferencija, jer su na njoj predstavnici svih područja. Ona konferencija koju ćemo mi moći sazvati, neće biti općeruska konferencija, takva konferencija neće moći donijeti nikakve odluke, obavezne za CK, njezine će odluke imati samo moralno značenje pa će ona moći dovesti samo do toga da drugovi koji su u manjini odu s odgovornih položaja. Kongres je po njegovu mišljenju prijeko potreban kako bi se čulo određeno mišljenje partije, a naročito zato što bezuvjetno moramo promijeniti organizacijsku izgradnju.

Drug Lenjin predlaže da Buharin dade stvarnu informaciju o stanju u PK.

Drug Buharin saopćava da je prethodnog dana održan sastanak PK

**** U originalnom tajničkom zapisu, 1. 13, precrtano je: *U sadašnjem trenutku situacija je takva, da Nijemci, pod utjecajem bratimljenja, neće moći s prijašnjom lakoćom podići na nas trupe.*

* Peterburški (Petrogradski) komitet RSDRP (b) — op. ur.

i aktivnih radnika o pitanju rata i mira te su prihvaćene Buharinove teze koje se razilaze po smislu sa sadržajem obraćanja PK Centralnom Komitetu. Teze su prihvaćene jednoglasno, uz jedan uzdržani glas.

Drug Sokoljnikov ukazuje na to da je kongres nužan ne samo zbog pitanja mira nego i zbog općepartijskih pitanja i izjašnjava se protiv konferencije jer na konferenciji nećemo saznati mišljenje partije, koje možemo saznati jedino putem referenduma. Motivi za odugovlačenje mira jesu politička situacija, koje moramo ocijeniti neovisno o našem kongresu. On osobno ne pridaje ozbiljno značenje obraćanju PK, jer ne sumnja da bi drugovi išli na rascjep. Ono gibanje, čiji je izraz listić PK, nije pokret masa. Stoga on predlaže da se odredi rok za sazivanje kongresa, na kome će se moći donijeti određena rezolucija o miru, a u osnovu pak izvještaja o miru da uđu teze o ratu koje predstavljaju mišljenje CK.

Drug Lomov (Oppokov)* smatra da je mišljenje koje su izrazili moskovljani izvanredno važno jer ono nije mišljenje pojedinih drugova već mišljenje čitave Moskovske konferencije, budući da je ona donijela odgovarajuću rezoluciju. S papirima koji su dospjeli u CK treba ozbiljno računati jer je to mišljenje najkрупnijih organizacija: Petrogradske i Moskovske. Imamo mišljenje savjetovanja radnika u Petrogradu i Moskvi. U našim redovima nedvojbeno postoji stanovito razmimoilaženje koje i jest nužno riješiti putem konferencije, jer kongres, koji će se održati najranije tek za mjesec dana, nema neposredne veze s mirom.*

Drug Lenjin iznosi određen prijedlog. Pristašama organiziranja konferencije ukazuje na to da ona neće riješiti nastali rascjep. Partijski kongres je nužan, a konferencija je samo hvatanje mišljenja partije koje se mora fiksirati. Stoga on predlaže da se sazove savjetovanje, na kome će biti zastupljena sva mišljenja i sva gledišta, pri čemu svako od njih moraju zastupati tri osobe. To savjetovanje mora izraditi sporazum.

Drug Bubnov ne vidi smisla u konferenciji jer će jedino kongres biti dovoljno kompetentan i zakonit organ da izreče odlučno mišljenje, obavezno za CK. On se izjašnjava protiv konferencije a za kongres. Osim toga on ukazuje da Lamov (Oppokov) ne predstavlja mišljenje Moskovljana, da njihovo mišljenje ima određene predstavnike u osobi Oboljenskog (Osinskog) i Stukova.

Drugarica Stasova ukazuje na nemogućnost brzog sazivanja kongresa pa se stoga izjašnjava za sazivanje savjetovanja, koje predlaže drug Lenjin.

Drug Sergejev (Artjom) ukazuje da postoje dva gledišta u vezi s mirom: 1) mir ne treba potpisivati i 2) pri stanovitim okolnostima može ga se potpisati. U sadašnjem trenutku oružani je ustanak moguć, ali bez željeznih argumenata.* Neki članovi CK pokazuju neshvaćanje onoga zbog čega mi ne možemo potpisati mir, pa se stoga našem CK ne može povjeriti potpisivanje mira dok se ne razjasni mišljenje partije. Ako želimo imati mišljenje partije, onda treba provesti diskusiju. Konferencija nam neće dati ono što nam je potrebno, kongres pak treba sazvati radi posve drugih ciljeva. Zato se on

* U originalnom tajničkom zapisu, l. 4, nalazi se početak Lomovljeva govora, koga nema u drugim varijantama: *Stvarne informacije o slanju na frontu.* (Dalje su precrtane riječi: *o dezertersvu i) o odlasku s položaja.*

* U originalnom tajničkom zapisu, l. 4, postoje dva zapisa kojih nema u drugim varijantama: *Krestinski. Faktičku stranu stvari.*

Zinovljevi. Nije jasno zašto većina CK insistira na sazivanju konferencije. Koliko su nezadovoljni u Moskvi. A Petrograd — rukovodioci: sazivanje kongresa nužno je.

* Tako u tekstu zapisničke bilješke.

izjašnjava protiv konferencije to više što ona neće izraziti mišljenje partijskih masa.

Drug Staljin smatra da se sva snaga naše partije sastojala dosada u tome što smo zauzimali sasvim jasan i određen stav u svim pitanjima. Te jasnoće i određenosti nema u pitanju mira, jer postoje različite struje. Tome treba stati na kraj. Ali druga je stvar u vezi s kongresom, jer pitanje mira nije povezano s kongresom. Izlaz iz teške situacije dalo nam je srednje stajalište — stav Trockog. Sada je pred nama pitanje što će biti ako se oštro postavi pitanje mira? Dati predstavnicima raznih gledišta više glasova, sazvati savjetovanje i na njemu postići jasnoću.

Drug Sverdlov postavlja pitanje kako i kakvu konferenciju sazvati. Sazvati je tokom narednih nekoliko tjedana ne čini se mogućim, jer sazvati je od predstavnika područja nema smisla — to je onaj isti plenum CK pa nam prema tome, takva konferencija neće dati mišljenje masa, članstva. On se izjašnjava za savjetovanje s predstavnicima područja, jer će takvim savjetovanjem biti postignuta jasnoća. CK će potvrditi odluku savjetovanja (ili konferencije, ako je tako žele nazvati). Ali neovisno o tome savjetovanju nužno je sazvati kongres.*

Drug Krestinski predlaže da se kongres sazove 15. veljače i kao norma da se uzme po 1 predstavnik na 5.000 ljudi. Za sazivanje kongresa iskoristiti direktne linije. Objaviti teze o ratu i miru. Konferenciju ne sazivati, nego sazvati savjetovanje takvog tipa koji predlaže Lenjin. Mir ne potpisivati do sazivanja kongresa, odugovlačiti mirovne pregovore.

Drug Lenjin izjašnjava se za to da se sazove savjetovanje za 2 — 3 dana, ali teze da se ne štampaju jer ne možemo dopustiti da padnu Nijemcima u ruke. Prije savjetovanja ne rješavati pitanje konferencije, a ostavljati pitanje mira do kongresa bez publiciranja teza besmisleno je.

Drug Lomov predlaže da se savjetovanje sazove 20. siječnja, konferencija za (nekoliko dana) jedan tjedan, a kongres 15. veljače.

Drug Buharin upozorava da kad već sazivamo kongres, onda je nužno poraditi na njegovu dnevnom redu, kako ne bi bilo onakvih improviziranih referata, napisanih na brzu ruku, kao što je to bio slučaj u mjesecu srpnju. On prelaže da se prihvati Lenjinov prijedlog gdje se slažu frakcije, ali konferencija je nužna sama po sebi i prijeko je potrebno dogovoriti se o tome da njezine odluke imaju obavezan karakter, a ne samo moralni. On smatra mogućim da se na stranicama »Pravde« iznese niz članaka s tezama, ali u prikriivenom obliku. Konferencijom ćemo podložiti temelj pod naše neslaganje i uspostaviti jasnoću.

Drug Krestinski predlaže da se teze hektografski umnože i podijele članovima III kongresa Sovjeta koji putuju.

Drug Lenjin predlaže da se za članove III kongresa Sovjeta, koji putuju, organizira savjetovanje, ali da se ništa ne daje u pisanom obliku.

Drug Zinovjev predlaže da se pitanje konferencije ostavi otvorenim do savjetovanja.

Drug Lenjin upozorava da se s partijskim programom ne može stići do 15. veljače pa predlaže:

* U originalnom tajničkom zapisu, l. 6, postoji bilješka koje nema u drugim varijantama: Oppokov — između Stukova, Oboljenskog i Smirnova nema razmimoilaženja. Buh(arin) i Opp(okov) jesu blok.

Sazvati savjetovanje 20. siječnja u ovom sastavu: 1) CK, 2) predstavnici onih mišljenja koja su jasno izražena, naime: Lenjin, Sokolnjikov, Buharin, Oboljenski i Stukov. Ako kod Smirnova, Oboljenskog, Stukova i Pjatakova postoje nesuglasice u njihovim stavovima, onda oni šalju dva predstavnika, inače jednoga. 3) PK u osobi Fenigštejna. 4) Letonci.

Buharinu i Lomovu povjeriti da porazgovore s Moskovljanima i Pjatakovom. Svaka grupa predočava svoje teze.

Ovaj je prijedlog prihvaćen jednoglasno.

Sastanak se zakazuje za nedjelju, 21. siječnja.

Pitanje konferencije odgađa se do savjetovanja.*

Za — 8 glasova.

II. Pitanje kongresa.

Donosi se odluka da se kongres sazove za 20. veljače, norma predstavnika da se uzme ista kao u listopadu, pa da se za to potraži raniji proglas i dade u štampu s odgovarajućom promjenom datuma. Dnevni red odgađa se do narednog sastanka.*

III. O delegaciji CIK-a u inozemstvo.

Odlučeno je da se iz CK pošalje Kollontaj, a drugi kandidat nije izabran.**

IV. O prvoj sjednici CIK-a.

Da li odbiti Dana i Černova?

Ne odbiti.

V. U prezidij CIK-a predloženi su: 1) Sverdlov, 2) Muranov, 3) Zinovjev, 4) Lander, 5) Avanjesev, 6) Okulov, 7) Peterson, 8) Volodarski.

VI. Prehrana.*

Odlučeno je da Šlihtera zamijeni Brjuhanov ili Cjurupa.

Sverdlovu je povjereno da čitavu stvar razjasni, tj. one nesporazume koji su nastali.

VII. Podjela portfelja.**

Lijevi eseri daju za financije umjesto za vojsku, za željezničare nužno moramo dati boljševika. Budući da željezničari žele da sve njihove poslove vodi kolegij, onda za stalnog predstavnika moraju izabrati boljševika.

* U originalnom tajničkom zapisu, l. 9, početak ove točke izložen je ovako: *II. Konferencija.* Dalje je precrtan početak fraze: *Iza nedjelje teze se direktnom linijom saopćavaju centrima.*

** U originalnom tajničkom zapisu, l. 10, ta je točka izložena ovako: *III. O kongresu.* (Dalje je precrtano: *1 na 1000) 1 na 5000. 20. veljače.*

VII kongres partije.

Dnevni red.

** U originalnom tajničkom zapisu, l. 10, ta je točka izložena ovako:

IV. O delegaciji CIK-a u inozemstvo.

Natanson i Ustinov od lijevih esera.

(Kamznev), Rjazanov i Kollontaj.

Gnjević Sverdlovu.

* U originalnom tajničkom zapisu, l. 11, ta je točka izložena ovako:

VII. Prehrana.

1) Kolegij, izabran na prehrambenom kongresu, ima 28 ljudi; popunit će se do 35.

2) Vlastiti predstavnik u upravi.

3) Diktatorska grupa.

Kongres priznati. Kolegij od kongresne publike, 9 uništiti, odrediti Brjuhanova. S komesarom za prehranu neka porazgovori Sverdlov, a odluku donosimo mi.

** U originalnom tajničkom zapisu, l. 12, ta je točka izložena ovako:

Briljantov, lijevi eseri daju za financije umjesto za vojsku, ali s odlučujućim glasom (umjesto Mihajlova) — Ministarstvo željeznice, paritet u kolegiju boljševika.

Podjela portfelja rada i trgovine i industrije. Zamjenik za tu sjednicu s odlučujućim glasom — Nevski, ako se frakcija ne protivi.

Kolegij mora dati jednog komesara — boljševika.

B u h a r i n. Komesar s vezanim imperativnim mandatom.

P j a t a k o v. Komesar ne može poduzimati nikakve korake bez kolegija u smislu upravljanja komesarijatom saobraćaja. Kolegij određuje narodnog komesara.

	I. Da li je uopće dopustiv mir između socijalističkih i imperijalističkih država?	II. Da li je u ovom trenutku dopustivo potpisati Njemački aneksionistički mir?	III. Odugovlačiti s pregovorima ili ne?	IV. Treba li ih odugovlačiti tako dugo dok ih Nijemci sami ne prekinu?	V. Treba li smjesta prekinuti pregovore?	VI. Je li dopustivo potpisati Njemački aneksionistički mir ako Nijemci prekinu pregovore i dadu ultimatum	VII. Treba li u tom slučaju potpisati mir?	VIII. Treba li potpisati mir ako se Külman pod pritiskom revolucionarnog pokreta u samoj Njemačkoj složi s prvobitnim uvjetima naše delegacije?	IX. Treba li stvarati crvenu Armiju?	X. Jesu li dopustivi ekonom. ugovori socijalističke države s imperijalističkom?
I grupa										
Lenjin	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
Stalin	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
Muranov	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
Artiom (Sergejev)	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
Sokolnjikov	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
Zinovjev	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
II grupa										
Lomov	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	uzdrž.	+	+
Krestinski	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	uzdrž.	+	+
Bubnov	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	uzdrž.	+	+
Kosior	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	uzdrž.	+	+
Buharin	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	uzdrž.	+	+
Uricki	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	uzdrž.	+	+
III grupa										
Obolenski [Osinski]	-	-	uzdrž.	-	+	-	-	-	+	-
Stukov	-	-	uzdrž.	-	+	-	-	-	+	-
IV grupa										
Pecobraženski	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	-	+	+
Spande	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	-	+	+
Fengštejm	+	-	+	+	-	+	uzdrž.	-	+	+

GLASANJE U CK RSDRP-e 17. VELJAČE 1918. g. (NAVEČER)*

	Buharin	Lomov	Trocki	Uricki	Joffe	Krestin- ski	Lenjin	Staljin	Sverdlov	Sokolj- njikov	Smilga
Za hitan prijedlog Njemačkoj da stupi u nove pregovore radi potpisivanja mira . . .	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+
Za revolucionarni rat za — nije se izjasnio nitko	U takvoj situaciji odb. sud. u glas.**	To isto			Jednako kao i Bu- harin***						
Za to da se pruži svaki mogući otpor u slu- čaju da Njemačka otpočne ofenzivu . . .	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
Za to da se pričekava s obnavljanjem prego- vora o miru sve dotle dok se u dovoljnoj mjeri ne očituje njemačka ofenziva i dok se ne pokaže njezin utjecaj na radnički pokret****	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-
Ako nakon ofenzive ne nudimo mir, progla- šavamo li ratno stanje obnovljenim . . .	Uzdrž. se	Uzdrž. se	-	-	-	-	Uzdrž. se	-	-	-	-
Da li je u načelu dopustivo potpisati mir s imperijalističkom Njemačkom u stanovi- tim uvjetima	S v i s m a t r a j u d a j e d o p u s t i v o										
Što odgovoriti Vrhovnom zapovjedniku oru- žanih snaga. Za otpor i uništenje cjelokup- ne imovine i ratnog materijala, korisnog za Njemačku, u slučaju našeg povlače- nja*****	+	+	+	+	+	Uzdrž. se	Uzdrž. se	Ne sudj. u glas.	Uzdrž. se	Uzdrž. se	Uzdrž. se
Ako se nađemo pred činjenicom Njemačke ofenzive, a revolucionarni polet u Njema- čkoj i Austriji izostane, sklapamo li mir	Uzdrž. se	Uzdrž. se	+	Uzdrž. se	-	Uzdrž. se	+	+	+	+	+

* U tabeli o glasanju riječi: Glasanje . . . (navečer) napisane su ispod tabele.

** U Lomovljevu zapisu napisano je ispod njegova i Buharinova prezimena: odbili su sudjelovati u glasanju, smatrajući da je pitanje nepravilno postavljeno.

*** U Lomovljevu zapisu: slaže se s Buhar[inom] i Lomovom.

**** U Lomovljevu zapisu dodano je: Njemačke i Austrije.

***** U Lomovljevu zapisu: što odgovoriti u 10 sati navečer 17. veljače 1918. g. Vrhovnom zapovjedniku oružanih snaga. Za to da se na sve moguće načine pruža otpor ofenzivi te uništava cjelokupna imovina i ratni materijal, koji bi Njemačka mogla iskoristiti protiv nas.

SJEDNICA CK RSDRP-e
18. veljače 1918. g.

Prisustvovali su: drugovi Lenjin, Trocki, Sverdlov, Smilga, Ioffe, Dzeržinski, Zinovjev, Buharin, Uricki, Stasova, Lomov (Oppokov), Sokoljnjkov, Krestinski.

Sa savjetodavnim glasom drug Ravić.

Drug Trocki iznosi razne nove podatke; zrakoplovi nad Dvinskom; očekivanje ofenzive na Revel; pojava četiriju njemačkih divizija sa Zapadne fronte; njemački radio o zaštiti narodâ od zaraze s Istoka.

Drug Sverdlov postavlja pitanje da li da se razmatra sada ili da se odgodi.

Drug Lomov (Oppokov) je za to da se odgodi.

Drug Lenjin je protiv, ali za ograničenje govornika (stavovi frakcije s ograničenjem od 5 minuta).

Za odgađanje nije nitko. (Glasanje.)

Frakcionaški govornici:

- 1) Trocki, Buharin
- 2) Lenjin, Zinovjev.

Drug Buharin postavlja pitanje o tome da se može dati mogućnost većem broju govornika da se izjasne.

Drug Lenjin izjašnjava se protiv toga te predlaže da se pitanje svede da slanje ili ne slanje brzojava s ponudom mira i dade na izjašnjenje za i protiv toga.

Lenjinov prijedlog je prihvaćen.

Drug Trocki (protiv slanja brzojava s ponudom mira) dokazuje da masa sada tek počinje probavljati ono što se događa; potpisivanje pak mira u ovom času unijet će samo zbrku u naše redove; to isto u odnosu na Nijemce koji pretpostavljaju da mi samo isčekujemo ultimatum. Moguće je da oni računaju na psihološki efekt. Nužno je pričekati kakav će dojam sve to izazvati na njemački narod. U Njemačkoj je prekid rata dočekan s radošću, nije isključena mogućnost da njemačka ofenziva izazove ozbiljnu eksploziju negodovanja u Njemačkoj. Treba pričekati efekt ako on izostane tada se još može ponuditi mir.

Drug Lenjin (za ponudu mira). Jučer je bilo naročito karakteristično glasanje kada su svi prihvatili nužnost mira ako ne dođe do pokreta u Njemačkoj, a uslijed ofenziva. Postoji sumnja ne žele li Nijemci ofenzivu radi toga da bi zbacili Sovjetsku vladu. U situaciji smo kada je nužno stupiti u akciju. Ako ofenziva imperijalizma bude savršeno očigledna, tada ćemo svi biti za obranu i tada će se to moći objasniti narodu. Ako sada otpočne ofenziva i mi poslije budemo razjašnjavali masama, onda ćemo unijeti više pomutnje, nego li kada budemo sada vodili pregovore o produženju primirja, tu se ne smije izgubiti ni jedan sat, jer mase neće shvatiti takvo postavljanje pitanja. Ili vodimo revolucionarni rat za socijalizaciju zemlje, i tada će nas mase shvatiti, ili vodimo pregovore o miru.

Drug Buharin (protiv). Stvar se ne svodi na pregovore o miru, nego na potpisivanje mira. Neodređenost stava postoji na drugoj strani; nije poznato da li su oni sklopili savez s Englezima ili nisu; zatim postoji mogućnost običnog ucjenjivanja od strane Nijemaca. Sve se to mora razjasniti u najskorije vrijeme. Pa ako se pokaže da je savez imperijalista sklopljen, a ofenziva je u toku, onda će svi shvatiti da nemamo drugog izlaza. Mi možemo kasnije otpočeti pregovore, ali sada u svakom slučaju treba razviti obranu i reći to vojnicima.

Drug Zinovjev (za). Nije stvar u tome što da se kaže štabovima, nego u tome što da se kaže širokim krugovima. Potrebna je politička jasnoća, nemamo vremena na bacanje da bismo mogli odugovlačiti. U Njemačkoj se bore partije. Nijemci ni sami još ne znaju kako da postupe, oni ne znaju što će biti sutra. Ako sada obnovimo pregovore, berlinski radnici neće nam moći zamjeriti. Kada bi situacija već bila jasna u smislu ofenzive imperijalizma, svi bismo mi bili za rat, ali u ovom času mi ćemo ići samo na ruku njemačkim megdandžijama. Jedino rješenje može biti — obnoviti pregovore.

Glasa se: 1) smjesta se obratiti s ponudom o obnovi mirovnih pregovora.

Za — 6; protiv — 7.

Naredna sjednica CK zakazana je za sutra u 2 sata.

ZAPISNIK br. 43

SJEDNICA CK RSDRP - e
18. veljače 1918. g. (navečer)

Prisustvovali su: Trocki, Lenjin, Uricki, Stasova, Sokoljnjikov, Ioffe, Staljin, Krestinski, Zinovjev, Sverdlov, Lomov (Oppokov), Buharin, Smilga.

Sa savjetodavnim glasom prisustvuje Stučka.

Drug Trocki izvještava o zauzimanju Dvinska i glasinama o ofenzivi na Ukrajinu. Ako se ova posljednja činjenica potvrdi, to će nas prisiliti da poduzmemo određene korake, tj. da se obratimo Beču i Berlinu s upitom što oni zahtijevaju.

Drug Uricki smatra da treba stupiti u akciju. CK nema odluku. Najštetnija je — politika iščekivanja; treba ili pribrojiti dva glasa odsutnih pristasa potpisivanja mira, ili se pak, naprotiv, moraju podčiniti oni koji su u manjini. U svakom slučaju danas treba donijeti odluku.

Drug Trocki smatra da je odgovor vojnicima dan. Prijedlog o upitu Nijemcima ne rješava unaprijed pitanje, stoga on podupire svoj prijedlog: zatražiti objašnjenje od Beča i Berlina.

Drug Sverdlov smatra da je formalno rasuđivanje Urickog ispravno; mogu se pribrojiti glasovi onih koji su odsutni jer je njihov stav poznat. Treba riješiti pitanje.

Prijedlog Trockog izaziva sumnju jer se ne može čekati ni do sutrašnjeg jutra. Ako ćemo donositi odluku, onda je treba donijeti smjesta.

Drug Staljin. Formalno je pitanje suvišno. Treba govoriti otvoreno, o bitnom; Nijemci navaljuju, mi nemamo snage, vrijeme je da se otvoreno kaže da treba obnoviti pregovore.

Drug Lenjin. Pitanje je korjenito. Prijedlog Urickog začuđuje. CK je glasao protiv revolucionarnog rata, a mi nemamo ni rata, ni mira i uvlačimo se u revolucionarni rat. S ratom se ne treba šaliti. Mi gubimo vagone i naš se transport pogoršava. Sada se ne može čekati jer je situacija posve određena. Narod to neće shvatiti: ako je rat, onda nije trebalo vršiti demobilizaciju. Sada će Nijemci uzeti sve. Igra je zašla u takav ćorsokak, da je slom revolucije neminovan ako i dalje budemo provodili politiku sredine. Ioffe je pisao iz Bresta da u Njemačkoj nema ni početka revolucije; ako je tako, onda Nijemci dobivaju premiju krećući dalje. Sada nema mogućnosti da se čeka. To znači osuditi revoluciju na slom. Kad bi Nijemci rekli da zahtijevaju obaranje boljševičke vlasti, onda, naravno, treba ratovati; sada više nikakva daljnja odugovlačenja nisu moguća. Sada se ne radi o prošlosti, nego o sadašnjosti. Ako postavimo upit Nijemcima, onda će to biti samo komadić papira. To nije politika. Jedino je — predložiti Nijemcima da se obnove pregovori. Sada je srednje rješenje nemoguće. Ako ćemo revolucionarni rat, onda ga treba navijestiti i prekinuti demobilizaciju, a ovako se ne može. Mi pišemo ceduljice, dok oni uzimaju skladišta i vagone, a mi crkavamo. Sada je na kartu stavljeno to, da mi igrajući na rat, izdajemo revoluciju Nijemcima.

Povijest će reći da ste vi izdali revoluciju. Mogli smo potpisati mir koji nimalo nije prijetio revoluciji. Mi nemamo ništa, nećemo stići ni rušiti za sobom povlačeći se. Učinili smo što smo mogli, pomogli smo revoluciji u Finskoj, a sada ne možemo. Sada nije vrijeme razmjenjivati note, i treba prestati iščekivati. Sada je kasno »napipavati«, jer je sada jasno da Nijemac može navaliti. Ne može se diskutirati protiv pristaša revolucionarnog rata, ali protiv pristaša iščekivanja može se i mora. Nijemcima treba ponuditi mir.

Drug Uricki. »Ispipavati« nije potrebno. Ako navaljuju, treba se braniti. Ali u takvoj situaciji u CK, kakva je sada, to nije moguće.

Drug Ioffe. Ispipavati njemačke imperijaliste stvarno je već kasno. Ali ispipavati njemačku revoluciju još nije kasno. Nikada nismo očekivali da će sama činjenica ofenzive izazvati revoluciju. Jučer sam mislio da Nijemci neće navaliti; ako navaljuju, onda je to potpuna pobjeda imperijalizma i militarističkih partija. Sada se oni neće složiti s prijašnjim mirom, nego će zahtijevati nemiješanje u stvari Litve, Estonije, Finske i Ukrajine. Meni bi se potpisivanje mira činilo obaveznim samo u tom slučaju kad bi naše trupe bježale u panici, negodujući protiv nas, kad bi narod zahtijevao od nas mir. Dok toga nema, mi se kao i prije moramo orijentirati na svjetsku revoluciju. Nijemci nam ne mogu mnogo naškoditi. Ako zauzmu Revel itd., to je naravno loše, ali je jasno da će zauzeti i više ne bude li kod njih revolucije, a ako bude, sve će nam se vratiti. Ostajem pri svome jučerašnjem stavu.

Drug Trocki u vezi s terminom »igra na rat« napominje da termin »ispipati« Nijemce pripada Lenjinu. Plan ispipavanja postojao je, nismo ga uspjeli izvršiti jer su Nijemci dali ultimatum. Igre na rat nema, ali treba djelovati moralno. Sve je bilo sagrađeno na nemjerljivim veličinama. Igre na rat nije bilo. Riječ je o pitanju proračuna; treba produbiti ono iskustvo upita. Predložiti pregovore znači ići na odbijanje.

Predlaže da se zatraže formulirani njemački zahtjevi s obvezom da se daje odgovor u određenom roku. Sada je ofenziva na Kijev — ofenziva na Sovjetsku vlast. »Igra na rat« bilo je to što smo 2 mjeseca, neimajući vojne sile, zvlačili pregovore, izazvali gibanje u Berlinu i Beču i dobili Nijemce protiv sebe.

Drug Staljin. Možda će Nijemci reći da nas ne priznaju, ali čak i pri tom, najgorem ishodu, dolazimo u nepovoljniji položaj.* Neka se samo 5 minuta otvori uraganska paljba i ni jedan naš vojnik neće ostati na fronti. Treba dokrajčiti tu zbrku. Ne slažem se s Trockim; takvo pitanje može se postaviti u literaturi. Sada treba sve odvagnuti i reći da smo za obnavljanje mirovnih pregovora. Takav politički akt uzet će u obzir, a na postavljanje pitanja ne možemo se ograničiti.

Drug Buharin. Čudno je što se govori o »igri«, ništa ne može biti neispravnije. Naprotiv, događaji se razvijaju onako kako moraju. Ovdje se primjećuje panika i zbunjenost. Sve što se sada događa, predvidjeli smo. Govorili smo da će se ruska revolucija ili razviti, ili poginuti pod pritiskom imperijalizma. Ovdje se govorilo da su militaristi prije išli na mir, sigurno, ali sada su se umiješale nove činjenice: Ukrajina i sporazum među imperijalistima. I naše ispitanje u tom smislu već daje svoje rezultate. Drugi je rezultat da Nijemci sada ne idu za trgovačkim ugovorima, nego posve otvoreno vode klasnu borbu. Tu je željezna logika događaja, oni idu onako kako su morali ići. Ranije je bila ona pukotina* o kojoj je govorio Lenjin, a sada je više nema. Kod nas se podcjenjuju socijalne snage revolucije jednako kao što su se podcjenjivale i prije ustanka. Za vrijeme ustanka izvojevali smo pobjede premda je kod nas bio kaos, a tamo organiziranost. Sada njemačkim imperijalistima nema smisla da prihvate mir, oni igraju va banque. Sada nema mogućnosti da se odgodi bitka. Udruženi imperijalizam ide protiv revolucije. Ako zauzmu čak i Piter,** radnici će se ponašati jednako kao i u Rigi. Sve socijalne mogućnosti kod nas sada još nisu iscrpljene. I seljake možemo nahuškati na Nijemce. Kod nas postoji samo naša stara taktika, taktika svjetske revolucije. Nijemci će sada zahtijevati da napustimo sve naše socijalno-revolucionarne pozicije.

Drug Lenjin. Buharin nije primjetio da je prešao na poziciju revolucionarnog rata. Seljak ne želi rat i neće poći u rat. Može li se sada reći seljaku da pođe u revolucionarni rat. Ali ako se to htjelo, onda nije trebalo demobilizirati armiju. Permanentni seljački rat — to je utopija. Revolucionarni rat ne smije biti fraza. Ako nismo pripremljeni, moramo potpisati mir. Ako smo demobilizirali armiju, onda je smiješno govoriti o permanentnom ratu. Ne može se to uspoređivati s građanskim ratom. U revolucionarni rat seljak neće poći — izbacit će svakoga tko to otvoreno kaže. Revolucija u Njemačkoj još nije otpočela, a mi znamo da ni naša revolucija nije kod nas odmah pobijedila. Ovdje se govorilo da će oni zauzeti Litvu i Estoniju, ali mi ih možemo dati u ime revolucije. Budu li zahtijevali povlačenje trupa iz Finske — molim, neka zauzmu revolucionarnu Finsku. Ako damo Finsku, Litvu i

* Tako u tekstu zapisnika. Očigledno treba: povoljniji.

* U bilježnici zapisnika Sekretarijata CK, l. 203: *cilj*.

(*пукотина* = pukotina;

цель = cilj; pogreška je sigurno nastala pod utjecajem grafije. — Op. prev.)

** Piter = Petrograd. — Op. prev.

Estoniju — revolucija nije izgubljena. One perspektive, kojima nas je jučer plašio drug Ioffe, ni najmanje ne upropaštavaju revoluciju.

Predlažem da se izjavi da potpisujemo mir koji su nam jučer ponudili Nijemci; ako oni tome pridodaju nemiješanje u stvari Ukrajine, Finske, Litve i Estonije — onda i to treba bezuvjetno prihvatiti. Naši vojnici nisu nizašto; Nijemci žele žito — oni će ga uzeti i otići natrag onemogućivši Sovjetsku vlast. Reći da se demobilizacija obustavlja — to znači pasti.

Drug L o m o v (Oppokov). Seljačku armiju trebalo je demobilizirati, ali već sutra treba izdati zapovijed s pozivom da svi stanu pod revolucionarne zastave. Govorili smo ne samo da treba čekati; govorili smo da treba čekati dok se ne vidi utjecaj na njemačke radnike. To još nismo dočekali. I ako ćemo se sada predavati onda nije trebalo ulagati truda. Ako smo provodili tu liniju, onda je treba i nastaviti; to što će nam zauzeti niz gradova, ništa ne mijenja; ja sam računao s time da se događaji mogu tako razvijati. Sada treba s maksimalnom energijom razvijati našu taktiku širenja revolucije.

Drug Z i n o v j e v. Ako ćemo govoriti retrospektivno, onda je jasno da je mir trebalo sklopiti u studenom. Što smo više pobjeđivali u građanskom ratu, to je postajalo jasnije da je jedina vojna sila s kojom moramo računati — njemačka armija. Dogovor je, po meni, bio ovakav: ako nas oni uhvate za gušu, onda ćemo potpisati mir. Naravno, štrajkovi u Beču i Berlinu previše su nas zanjeli pa smo propustili trenutak. Ja se sada također bojim da oni neće potpisati onaj mir. V. I. (Lenjin) kaže da ako oni budu zahtijevali nemiješanje u ukrajinske (stvari), mi moramo prihvatiti, ali pitanje je kakvo će nemiješanje oni zahtijevati. Ako je drug Trocki htio reći da svojim brzojavom želi učiniti više, onda to treba prihvatiti. U svakom slučaju treba reći da mi želimo potpisati mir, ali budu li oni zahtijevali, npr., da im izručimo ukrajinske radnike, onda to nećemo moći i ponovno ćemo razmatrati. Treba već danas poslati Nijemcima brzojav. Treba znati što oni traže. Ako samo Litvu, ja bih bio — za, ali ako izručivanje ukrajinskih radnika, onda je to teško.

Diskusija je prekinuta.

Trocki formulira svoj prijedlog.

Ne zahtijevati primirje, ali postaviti pitanje što oni zahtijevaju.

Postavlja se pitanje: *treba li se smjesta obratiti njemačkoj vladi s prijedlogom da se hitno sklopi mir?*

Za — 7: Lenjin, Smilga, Staljin, Sverdlov, Sokoljnjikov, Trocki, Zinovjev, Protiv — 5: Uricki, Ioffe, Lomov (Oppokov), Buharin, Krestinski (pridružuje se Dzeržinski).

Uzdržava se 1 — Stasova.

Predloženo je da se smjesta dade točna formulacija prihvaćene odluke. Predloženo je da se smjesta stilizira tekst obraćenja njemačkoj vladi.

Drug K r e s t i n s k i predlaže da se počne s prosvjedom, a završi izjavom o tome da smo prisiljeni potpisati prijašnje ponude mira.

Drug S t a l j i n pridružuje se tome.

Drug L e n j i n također, ali s dodavanjem pitanja* o njihovim zahtjevima.

* Riječ: *pitanja* uzeta je iz bilježnice zapisnika Sekretarijata CK, 1. 209. U originalnom tajničkom zapisu 1. 15: *upita*.

Drug Uricki smatra dodatak nepotrebnim.
Drug Buharin. Molimo da nam saopćite vaše definitivne uvjete.
Drug Stučka. Pozivanje na njemački proletarijat, kad on nije prosvjedovao, onda moramo potpisati.
Drug Zinovjev. Brzjav — 3 dijela: 1) prosvjed, 2) spremnost da se potpišu uvjeti mira, 3) sastati se negdje i odgovor u određenom roku.
Drug Sokolnjikov 1) prosvjed, 2) upit, kojim povodom ofenziva i 3) suglasnost da se potpiše mir.
Drug Lenjin predlaže da se glasa za sva tri dijela prijedloga.
Drug Trocki predlaže da se glasa za cjelokupan tekst, a ne za teze.
Za prosvjed — svi, 2 uzdržana.
Za nužnost mira — svi, 2 uzdržana.
Za spremnost da se potpišu stari uvjeti s dodatkom da nema odbijanja prihvatanja lošijih ponuda, za — 7; 4 protiv; 2 uzdržana.
Stilizacija samog teksta povjerava se drugu Lenjinu i drugu Trockom.
Predloženo je da se pridruži Ioffe — odbijeno.
Predloženo je da se odluka Združenih CK* prihvati kao odluka Vijeća Narodnih Komesara.
Prihvaćen je prijedlog o hitnom slanju radio-poruke.
Lijevim soc.-rev. saopćiti našu odluku (poslati druga Sverdlova).

ZAPISNIK br. 44

SJEDNICA CK RSDRP-e
22. veljače 1918. g.

Prisustvovali su: drugovi Trocki, Lomov (Oppokov), Krestinski, Dzeržinski, Smilga, Ioffe, Sokolnjikov, Bubnov, Buharin, Sverdlov, zatim Uricki.

Sa savjetodavnim glasom prisustvuje drug Pjatakov.

Drug Trocki izvještava o ponudi Francuza i Engleza da nas potpomognu u ratu protiv Nijemaca i objavljuje notu francuske vojne misije.

Drug Sverdlov predlaže da se nota odbije bez diskusije.
Odbija se.

Drug Buharin smatra da tu postoji plan saveznika da Rusiju pretvore u svoju koloniju. Dokazuje da je nedopustivo koristiti se podrškom bilo kojeg imperijalizma.

Drug Ioffe smatra da je nedopustivo predati se, sa stajališta »borbe za mir«, na milost i nemilost njemačkom imperijalizmu, u interesu toga važno je oduprijeti se Nijemcima, ali tu nije potrebno suviše pretjerati. Kad bismo navijestili »sveti rat«, onda* bi trebalo odbiti ni podršku ruskih oficira i bourgeois; treba prihvatiti sve što podupire naš otpor, to ne može narušiti karakter revolucionarnog rata.

* Ovdje se govori o zajedničkoj sjednici CK RSDRP(b) i CK lijevih esera. Zapisnik s te sjednice nije pronađen. Postoji samo novinski izvještaj u moskovskom listu »Социал-демократ« (»Socijal-demokrat«) od 20. veljače 1918., iz kojeg je vidljivo da se većina na sjednici izjasnila za rat, a protiv mira pod uvjetima koje je Njemačka tada diktirala — op. ur.

* Očigledno je propušteno: ne.

Drug L o m o v (Oppokov) stavlja prigovor da pomoći faktički neće biti, a podrška imperijalista* nedopustiva je.

Drug K r e s t i n s k i smatra da prijedlog treba odbiti, ali u svakom pojedinom slučaju treba iskoristiti pomoć Francuza i Engleza.

Drug B u b n o v predlaže da se diskusija prekine (odbija se).

Drug T r o c k i dokazuje da Buharinski argumenti ne mogu izdržati kritiku. Država mora činiti ono što partija ne bi učinila. Imperijalisti se, naravno, žele okoristiti, ako budemo slabi oni će to i učiniti; ako smo jaki ne ćemo to dopustiti. Ako vodimo revolucionarni rat, moramo se koristiti podrškom Francuske i Engleske.

Drug D z e r ž i n s k i izjavljuje da je on protivnik potpisivanja mira, ali najodlučniji protivnik Buharinova gledišta.

Drug S v e r d l o v razmatra pitanje sa stajališta principijelnosti i svrsishodnosti; s prvog stajališta nema protivljenja prihvaćanju ponude, ali s drugog stajališta nije svrsishodno prihvatiti podršku Engleza i Francuza, jer su oni već diskreditirani u očima širokih masa Rusije.

Drug S m i l g a smatra da ako se nešto može uzeti, onda to treba uzeti, ali se slaže s drugom Sverdlovom da nije svrsishodno davati bilo kakve povlastice Francuzima i Englezima.

Drug B u h a r i n brani svoje gledište o nedopustivosti korištenja podrške imperijalista.

Drug S o k o l j n j i k o v dokazuje da svi argumenti druga Buharina jesu argumenti protiv revolucionarnog rata. Dobivanje pomoći od imperijalista ni na što nas ne obavezuje. Uvijek treba imati na umu političke posljedice. Treba rješavati pitanje od slučaja do slučaja: jedno prihvaćajući, drugo odbijajući.

Drug U r i c k i smatra da smo, preuzevši vlast, zaboravili na svjetsku revoluciju. Ta ponuda ima na umu dugotrajan obrambeni rat, a mi — što skorije djelovanje na njemački proletarijat. Zato je taj prijedlog neprihvatljiv.

Drug B u b n o v. Općenita teza da, kad se vodi obrana, onda treba uzeti za nju sve, gdje god se može — ispravna je, ali treba uzeti u obzir vrijeme i okolnosti. Top nećeš dobiti bez instruktora. Pomoć se nudi radi čuvanja vlastitih interesa. Tu postoji direktan plan iskorištavanja nas za svoje interese. To nas uvlači u takvu situaciju u kojoj naš internacionalizam pada u vodu.

Drug T r o c k i. Uvijek smo govorili da pravo na obranu domovine počinje za socijalista onda, kada je preuzeo vlast. Boreći se* protiv Nijemaca, mi tim samim indirektno pomažemo engleskom imperijalizmu. Ako se borimo, moramo se braniti dobro. Svi argumenti udaraju po revolucionarnom ratu. Bubnov se boji instruktora, ali naša diktatura ne vrijedi ni prebijene pare, ako se toga bojimo. U zaključku daje formalnu izjavu o tome da odlazi s položaja narodnog komesara vanjskih poslova.

Drug B u h a r i n daje konkretan prijedlog. Ne ulaziti ni u kakve sporazume, s Francuskom, Engleskom i Američkom misijom, u pogledu kupovanja oružja te korištenja** usluga oficira i inženjera.

* Riječ: *imperijalistâ* uzeta je iz bilježnice zapisnika Sekretarijata CK, I. 213. U originalnom tajničkom zapisu, I. 1: *imper. nacionalista*.

* U bilježnici zapisnika Sekretarijata CK, I. 216: *brinući se*.

** U bilježnici zapisnika Sekretarijata CK, I. 217: *nekorištenja*.

Drug **Trocki**. Kao partija socijalističkog proletarijata, koji se nalazi na vlasti i vodi rat protiv Njemačke, mi, putem državnih ustanova, upotrebljavamo sva sredstva kako bismo na najbolji način naoružali i opskrbili našu revolucionarnu armiju svim nužnim sredstvima i kako bismo ih u tu svrhu dobili tamo gdje je moguće, pa prema tome i od kapitalističkih vlada. Pri tome Rusijska soc.-dem. radnička partija čuva potpunu neovisnost svoje vanjske politike, ne prihvaća nikakve političke obveze prema kapitalističkim vladama i u svakom pojedinom slučaju razmatra njihove ponude kroz prizmu svrsishodnosti.

Prihvaćen je prijedlog **Trockog**: za — 6 glasova, protiv — 5.

CK-u RSDRP-e*

Molim da se moj glas pridruži onima za uzimanje krumpira i oružja od razbojnikâ anglo-francuskog imperijalizma.

Lenjin

CK-u RSDRP-e

Poštovani drugovi.

Ovime izjavljujem da izlazim iz sastava CK i napuštam dužnost urednika »Pravde«.

N. Buharin

P r i l o g

IZJAVA CK-u GRUPE NJEGOVIH ČLANOVA I NARODNIH KOMESARA

Uz sjednicu od 22. veljače 1918. g.

CENTRALNOM KOMITETU RSDRP-e (boljševika)

Poštovani drugovi!

Na ofenzivu njemačkih imperijalista, koji su otvoreno proglasili svojim ciljem gušenje proleTERSKE revolucije u Rusiji, CK partije odgovorio je suglasnošću da sklopi mir uz one uvjete koje je nekoliko dana prije toga odbila ruska delegacija u Brestu. Ta suglasnost, dana već pri prvom naletu neprijatelja proletarijata, predstavlja kapitulaciju avangarde međunarodnog proletarijata pred međunarodnom buržoazijom. Demonstrirajući pred čitavim svijetom nemoć proleTERSKE diktature u Rusiji, ona zadaje udarac stvari međunarodnog proletarijata, naročito surov u trenutku revolucionarne krize u Zapadnoj Evropi, i time ujedno ostavlja rusku revoluciju po strani od međunarodnog pokreta. Odluka da se sklopi mir pod svaku cijenu, donesena pod pritiskom sitnoburžoaskih elemenata i sitnoburžoaskih raspoloženja, nemi-

* Lenjinova i Buharinova izjava dopisane su u bilježnici zapisnikâ Sekretarijata CK potkraj sjednice od 22. veljače.

novno povlači za sobom gubitak rukovodilačke uloge proletarijata i u samoj Rusiji. Izuzimanja iz sfere djelovanja ekonomskog programa Sovjetske vlasti, koja ćemo morati učiniti prilikom sklapanja mira za kapital njemačkog porijekla, svest će na nulu posao socijalističke izgradnje, koji je proletarijat obavio od vremena Oktobarske revolucije. Slabljenje pozicija proletarijata neminovno priprema i slabljenje iznutra.

Mi smatramo da se nakon osvajanja vlasti, nakon potpunog razbijanja posljednjih bedema buržoazije, neminovno postavlja pred proletarijat zadatak širenja građanskog rata u međunarodnim razmjerima, i izvršavajući taj zadatak on ne smije ustuknuti ni pred kakvim opasnostima. Odustajanje od njega vodi do propasti od unutarnjeg raspadanja i jednako je samoubojstvu.

S prijezirom odbacujemo napade na Sovjetsku vlast od strane onih sporazumaških elemenata za koje je borba protiv njemačkih imperijalista samo izgovor za uspostavljanje građanskog mira i koji umjesto građanskog rata protiv međunarodne buržoazije žele uvesti nacionalni rat protiv Njemačke na osnovi sjedinjavanja klasa i saveza s anglo-francuskom koalicijom. Odbacivanje diktature proletarijata u ime rata, za nas je jednako neprihvatljivo kao i njezino odbacivanje u ime mira. U trenutku kada imperijalističke bande ne samo osvajaju nove teritorije, nego i guše proletarijat i njegove organizacije, obveza je partije pozivanje na obranu proleterske diktature s oružjem u ruci i organiziranje takve obrane. Odgovorni partijski rukovodioci neznatnom su većinom donijeli drugačiju odluku, koja oštro proturječi interesima proletarijata i ne odgovara raspoloženju partije. Ne kršeći stoga organizacijsko jedinstvo, smatramo svojim osnovnim zadatkom provođenje široke agitacije u partijskim krugovima protiv politike partijskog centra, kakva se primjećuje u posljednje doba, i pripremanje partijskog kongresa, na kome pitanje mira mora biti postavljeno u svoj svojoj širini.

Članovi CK RSDRP-e	{	G. I. Oppokov — A. Lomov
		M. Uricki
		N. Buharin
		A. Bubnov
		V. Smirnov
		In. Stukov
		M. Bronski
		V. Jakovljeva
		Spunde
		M. Pokrovski
Georgij Pjatakov		

Smatrajući odluku, koju je donijela većina CK o pitanju hitne ponude mira, neispravnom, ipak se ne možemo pridružiti ovoj izjavi, jer mislimo da široka agitacija u partijskim krugovima protiv politike većine CK može u današnje doba dovesti do rascjepa koji smatramo nedopustivim.

A. Ioffe
N. Krestinski
F. Dzeržinski

SJEDNICA CK RSDRP-e
23. veljače 1918. g.

Prisustvovali su: Bubnov, Krestinski, Dzeržinski, Ioffe, Stasova, Uricki, Zinovjev, Sverdlov, Buharin, Staljin, Trocki, Lomov (Oppokov), Lenjin, Sokoljnjikov, Smilga.

Gosti: Fenigštejn, Smirnov, Šotman i Pjatakov.

Drug Sverdlov obznanjuje njemačke uvjete.*

Trocki objašnjava da 48 sati očigledno znači do sutra u 7 sati ujutro.

Drug Lenjin smatra da je politika revolucionarne fraze završena. Ako se ta politika bude sada nastavljala, onda on izlazi i iz vlade i iz CK. Za revolucionarni rat potrebna je armija, nje nema. Treba, dakle, prihvatiti uvjete.

Drug Trocki. Ne možemo voditi revolucionarni rat uz rascjep u partiji. Ne treba računati samo na međunarodne odnose, ali u nastalim okolnostima naša partija nije kadra rukovoditi ratom, to više što dio pristaša rata neće materijalna sredstva za vođenje rata. Argumenti V. I. (Lenjina) uopće nisu uvjerljivi; kada bi kod nas vladala jednodušnost, mogli bismo preuzeti na sebe zadatak organiziranja obrane, mogli bismo s time izaći na kraj. Ne bismo se našli u lošoj ulozi čak kada bismo bili prisiljeni dati Piter i Moskvu. Čitav bismo svijet držali u napetosti. Ako danas potpišemo njemački ultimatum, onda već sutra možemo očekivati novi ultimatum. Sve su formulacije sročene tako da daju mogućnost daljnjih ultimatumu. Možemo potpisati mir; izgubiti oslonac kod naprednih elemenata proletarijata, u svakom slučaju potaknut ćemo njegovo raspadanje. Sa stajališta unutrašnje politike nema one dileme koju predočava Lenjin, a s međunarodnog stajališta moglo bi se mnogo štošta dobiti. Ali bi bila potrebna maksimalna jednodušnost; ako je nema, ja neću preuzeti na sebe odgovornost da glasam za rat.

Drug Zinovjev saopćava da je, s obzirom na iskustvo posljednjih dana, jasno da nema entuzijazma, ništa se ne može učiniti jer se primjećuje samo sveopći zamor. Sada smo dovedeni do toga da moramo prihvatiti ponudu. Trebalo je potpisati ranije; kad je to propušteno, onda treba potpisati sada. Svatko od nas mora učiniti sve kako ne bi došlo do rascjepa u partiji.

Drug Buharin. Postavljeni uvjeti nipošto ne opravdavaju prognozu koju je bio dao Lenjin. (Kritizira samo ponudu Nijemaca) Izlaza u smislu odgode nema. Prihvaćaju li se zahtjevi o razoružanju sovjetskih trupa? Na tome je sada težište.

Drug Staljin. Može se i ne potpisati, nego započeti mirovne pregovore. Nema zahtjeva za razoružanjem sovjetskih trupa unutar Rusije; Nijemci nas provociraju ne bismo li odbili. Pitanje se postavlja ovako: ili poraz naše revo-

* U Petrogradu su 23. veljače ujutro dobili odgovor njemačke vlade na sovjetsku notu od 19. veljače. Novi njemački uvjeti za mir bili su puno teži od onih koje je Trocki odbacio u Brest-Litovsku 28. siječnja 1918. — Nijemci sada traže Pribaltik, dio Bjelorusije i da Turska dobije gradove Kars, Batum i Ardagan; da Rusija demobilizira armiju, izvede vojsku iz Finske i Ukrajine te prizna buržoasku ukrajinsku vladu. Rok za prihvrat takvog mira bio je 48 sati — op. ur.

lucije i sputavanje revolucije u Evropi, ili pak dobivamo predah i učvršćujemo se. Time se ne zadržava revolucija na Zapadu. Ako nemamo sredstava da s oružjem u ruci zaustavimo ofenzivu Nijemaca, moramo se poslužiti drugim metodama. Ako se Petrograd bude morao predati, to neće biti predaja, nego truljenje revolucije. Ili predah, ili propast revolucije — drugog izlaza nema.

Drug **Dzeržinski**. Predaha neće biti, naše potpisivanje, naprotiv, učvrstit će njemački imperijalizam. Potpisavši uvjete ne dobivamo garanciju da neće biti novih ultimatumata. Potpisujući taj mir, ništa ne spasavamo. Ali slažem se s Trockim da kad bi partija bila dovoljno snažna da izdrži rasulo* i Lenjinovu ostavku, onda bi se mogla donijeti odluka, sada — ne.

Drug **Lenjin**. Neki su mi spočitavali zbog ultimatumata. Dajem ga u krajnjem slučaju. Ako naši cekisti govore o međunarodnom građanskom ratu, onda je to izrugivanje.** Građanski rat je u Rusiji, ali ga nema u Njemačkoj. Naša agitacija ostaje. Mi ne agitiramo riječima, nego revolucijom. I to ostaje. Staljin nema pravo kada kaže da se može ne potpisati. Ove uvjete treba potpisati. Ako ih ne potpišete, onda ćete za tri tjedna potpisati smrtnu presudu Sovjetskoj vlasti. Ovi uvjeti ne diraju Sovjetsku vlast. Kod mene nema ni najmanje sjene kolebanja. Ne dajem ultimatum zato da bih ga povukao. Ne želim revolucionarnu frazu. Njemačka revolucija još nije sazrela. To zahtijeva mjesec. Treba prihvatiti uvjete. Ako zatim dođe do novog ultimatumata, doći će u novoj situaciji.

Drug **Offe** odustaje od diskusije.

Drug **Uricki** proturječi Staljinu da uvjete treba prihvatiti ili ne, ali voditi sada još pregovore — to se ne može. Naša kapitulacija pred njemačkim imperijalizmom zadržat će na Zapadu revoluciju koja se rađa. Ako potpišemo mir, imat ćemo Miljukova bez Černova, uz suradnju njemačkog imperijalizma. Sovjetska vlast ne spašava se potpisivanjem ovog mira.

Drug **Sverdlov** smatra nužnim prihvaćanje ovog mira. Dokazuje to činjenicama iz iskustva posljednjih dana.

Drug **Buharin**. Najvažnija je točka — predah i naoružavanje. Predah, dakle, treba iskoristiti za organiziranje oružanih snaga; Nijemci, postavljajući zahtjev za demobilizacijom, uopće ne govore o prifrontnoj zoni. Budemo li nastavili organiziranje Crvene Armije, pokazat će se da smo samo potpisali komad papira. Građanski rat uopće ne mora biti samo u jednoj zemlji. Nema predaha.

Drug **Staljin** prigovara tvrđnji da se protiv Njemačke ne vodi nacionalni već građanski rat. Nije točno da ugovor negira stanovništvu Rusije pravo na ustanak. Stvar se svodi na to da mi moramo smjesta potpisati te uvjete. Pretpostavljati da predaha neće biti i da će biti stalni ultimatumati — to znači smatrati da na Zapadu uopće nema pokreta. Mi smatramo da Nijemac ne može sve učiniti. Mi također igramo na kartu revolucije, ali vi računate* na tjedne, a na mjesec.**

* Tako u tekstu zapisnika (Ovdje se očito misli na rasulo kao posljedicu rascjepa partije na Lenjinovu i ratnu struju — op. ur.).

** Lenjin ovdje predbacuje pristašama ratne frakcije da svojim stavom neozbiljno tjeraju šalu s idejom svjetske revolucije — op. ur.

* U bilježnici zapisnika Sekretarijata CK, I. 227: *rasplićete*.

** Tako u tekstu zapisnika (Kraj rečenice bi vjerojatno trebao glasiti: »... a mi na mjesec.« — op. ur.).

Drug L o m o v (Oppokov). Izlaz koji predlaže Lenjin, pa stoga tim putem neću poći.^{***} One panike, o kojoj se ovdje govori, također nema. Mnogo se štošta može kod nas učiniti. U njemačkoj vojsci svakako će doći do raspada. Ako Lenjin prijeti ostavkom, nema razloga za bojazan. Treba uzeti vlast bez V. I. (Lenjina). Treba ići na frontu i činiti sve što je moguće.

Drug D z e r ž i n s k i (po redu). U Valk se ubacuje 2000 radnika. Podaci o obrani uopće nisu tako pesimistički. Predlaže pauzu od 15 minuta.

Drug U r i c k i je protiv pauze jer nove informacije nikoga neće uvjeriti. Prijedlog se odbija.

Drug T r o c k i nalazi da je kod Lenjina sada drugačija ocjena nego što je bila prije ultimatumu. Uvjeti, koji su nam ponuđeni, postali su sada lošiji nego što su bili u Brestu, a najbolji su, naravno, bili u doba prvog odlaska Kamenjeva, i bilo bi bolje kada bi Kamenjev i Ioffe potpisali mir. Odugovlačili smo zato što su bili potrebni jasni razlozi zašto ga sklapamo, jasni svima. S internacionalnog gledišta izgubili bismo potpisujući mir u Brestu. Sada je sve potpuno jasno, nitko više ne može sumnjati u imperijalističke težnje Njemačke u ovom ratu. Konkretni uvjeti mira nemaju takvo golemo značenje kako to misli Buharin. Naravno, stanoviti dio ima značenje, ali u svakom slučaju u njima nije ključ za poticaje. Povijest će sve ispraviti. Materijalni karakter odnosa takav je, da će Nijemci uzeti sve što mogu; hoće li oni moći ponovno navaliti i nakon sklapanja mira? Naravno, da. Tempo života sada je drugačiji nego 1871. godine, jer sada svaka strana igra na dvije fronte. Ako sada Francuzi krenu u ofenzivu, onda će daljnje ponašanje Nijemaca biti drugačije. On se ne slaže da se ultimatumom skida sa sebe odgovornost. Iljić se povukao i nije branio moj stav kada je on prošao. On smatra da nam ne prijeti pogibija, ali opasnost postoji na oboma putevima, tj. i na putu mira i na putu revolucionarnog rata. Nije točno da postoji samo jedan izlaz iz situacije. Činjenice se ukrštavaju pa je stoga moguć srednji stav. U Lenjinovu stavu ima mnogo subjektivizma. Nisam uvjeren da je njegov stav ispravan, ali ne želim ničim kršiti jedinstvo partije, naprotiv, pomagat ću kako budem mogao, ali ne mogu ostati i snositi osobnu odgovornost za vanjske poslove.

Drug S o k o l j n j i k o v smatra da uvjeti, postavljeni danas, pokazuju da sadašnja odgoda može potrajati nekoliko tjedana, u najboljem slučaju nekoliko mjeseci. Vojna partija Njemačke ima sasvim određen plan — da nas uguši. Kako bismo krenuli dalje, potreban nam je stanoviti predah. Faktički upravo je sada otpočelo pripremanje revolucionarnog rata. Ove uvjete potpisujemo kao stanovitu odgodu za pripremanje revolucionarnog rata. Tada dam glas za potpisivanje mira.

Drug L e n j i n. Ja također smatram nužnim pripremati revolucionarni rat. Ugovor se može tumačiti i mi ćemo ga tumačiti. Demobilizacija je ovdje u čisto vojnom smislu. Prije rata također smo imali armiju. Za revolucionarni rat treba se ozbiljno spremiti. Ni trenutak se ne kolebam da je masa za mir.

Drug Z i n o v j e v saopćava da intimne činjenice* Dzeržinskog nisu takve. Raspoloženje je, kao i prije, veoma pesimističko. (Tumači točku o demobili-

^{***} Tako u tekstu zapisnika.
* Tako u tekstu zapisnika.

zaciji.) Točka o Ukrajini kudikamo je lošija. Pa ipak, ultimatum bezuvjetno mora biti prihvaćen. Nema nikakva izbora i ako budemo krivi pred partijom, onda samo zato što smo zakasnili.

Drug Buharin razmatra podrobnije njemačku ponudu.

Lenjin predlaže da se stavi na glasanje:

- 1) Treba li smjesta prihvatiti njemačku ponudu.
- 2) Treba li smjesta pripremati revolucionarni rat.
- 3) Treba li smjesta provesti anketu među sovjetskim biračima Petrograda i Moskve.

	Treba li smjesta prihvatiti njemačku ponudu.	Treba li smjesta pripremati revolucionarni rat.	Treba li smjesta provesti anketu među sovjetskim biračima Petrograda i Moskve.	
	br. 1	br. 2	br. 3	
Trocki	uzdržao se			
Lenjin	za			
Bubnov	protiv			
Krestinski	uzdržao se			
Dzeržinski	uzdržao se			
Ioffe	uzdržao se			
Stasova	za			
Uricki	protiv	Jednoglasno		
Zinovjev	za			
Sverdlov	za			
Buharin	protiv			
Staljin	za			
Lomov	protiv			
Sokolnjikov	za			
Smilga	za			
	za 7, protiv 4, uzdržala se 4			za 11, uzdržala se 4

Nakon glasanja drug Krestinski obznanjuje izjavu, koju su potpisali Ioffe, Dzeržinski i on, izjavu ovog sadržaja:

CK-u RSDRP-e (boljševika)

Kao i 17. veljače, smatramo nemogućim potpisati u ovom trenutku mir s Njemačkom. Ali mi mislimo da s onim golemim zadacima, koji su iskršli pred proleterskom revolucijom u Rusiji poslije njemačke ofenzive i koji će iskrsnuti naročito poslije odbijanja njemačkog ultimatum, može izaći na kraj samo ujedinjena boljševička partija. Ako pak dođe do rascjepa, koji je ultimativno najavio Lenjin, a mi budemo morali voditi revolucionarni rat protiv njemačkog imperijalizma, ruske buržoazije i dijela proletarijata na čelu s

Lenjinom, onda će za rusku revoluciju nastati još opasnija situacija nego prilikom potpisivanja mira.

Stoga, budući da ne želimo svojim glasanjem protiv potpisivanja mira doprinijeti stvaranju takve situacije, i *budući da nismo kadri glasati za mir*, uzdržavamo se od glasanja o tome pitanju.

23. veljače 1918. g.

N. Krestinski

A. Ioffe

F. Dzeržinski

Zatim drug Uricki obznanjuje ovu izjavu:

U svoje ime i u ime članova CK Buharina, Lomova, Bubnova, kandidata za člana CK Jakovljeve, te prisutnih na sjednici Pjatakova i Smirnova, izjavljujem da mi, — ne želeći snositi odgovornost za donesenu odluku, koju smatramo duboko pogrešnom i pogubnom za rusku i međunarodnu revoluciju, to više što je tu odluku donijela manjina CK, budući da četvorica uzdržanih, kako to jasno proizlazi iz njihova obrazloženja, stoje na našem stajalištu, — izjavljujemo da odlazimo sa svih odgovornih partijskih i državnih položaja, ostavljajući sebi potpunu slobodu agitacije, kako unutar partije, tako i izvan nje, za stavove koje smatramo jedino ispravnima.

23. veljače.

M. Uricki

Drug Trocki obrazlaže svoje uzdržavanje time što je bilo nužno naći izlaz iz nastale situacije; jedini izlaz bio je ne sprečavati stvaranje većine kako bi se dobila jedinstvena linija.

Drug Lomov (Oppokov) postavlja pitanje: dopušta li Vlad(imir) I(ljič) prikrivenu ili otvorenu agitaciju protiv potpisivanja mira.

Drug Lenjin odgovara potvrdno.

Drug Sverdlov predlaže da u vezi s nastalom situacijom članovi CK ostanu u sastavu CK, i uopće na svojim mjestima, do kongresa te da vode u partijskim krugovima svoju agitaciju.

Drug Lenjin podupire razmatranje pitanja, koje je postavio Sverdlov, jer, prvo, postoji rok od tri dana do potpisivanja, drugo, 12 dana za ratifikaciju pa se, prema tome, može dobiti mišljenje partije i ako se ona izjasni protiv potpisivanja, neće doći do ratifikacije, ali budući da smo danas u vremenskom škripcu, predlaže da se pitanje odgodi do sutra.

Drug Sverdlov postavlja pitanje, slažu li se drugovi da odgode svoj izlazak do sutra, pa ako da, onda odgađamo razmatranje do sutra.

Drug Uricki ukazuje da je prijedlog prihvatljiv jedino u slučaju potpune slobode agitacije. Mi smo lojalni i ne smatramo mogućim agitirati ako ostanemo članovi foruma; moramo izaći jer ne možemo biti lojalni.

Drug Staljin postavlja pitanje ne znači li odlazak s položaja faktički odlazak iz partije? Da li drugovi shvaćaju da je to što napuštaju položaje udarac za partiju i nisu li oni dužni pokoravati se odlukama partije? Brestovska odluka također je donesena većinom od jednog glasa.

Drug Lenjin ukazuje da odlazak iz CK ne znači odlazak iz partije.

Drug Uricki izjavljuje da prilikom donošenja Brestovske odluke, prvo, nije bilo obrazloženja, a drugo, većina CK ne stoji na Lenjinovu stajalištu. Drugovi odlaze s odgovornih položaja, ali ne iz partije. Kongres će riješiti pitanje tko je tumač mišljenja partije.

Drug Lomov (Oppokov) smatra da je nužno snaći se u situaciji; drug Lenjin smatra da, potpisujući mir, učvršćujemo Sovjetsku vlast, a mi smatramo da je potkopavamo.

Drug Trocki proturječi ukazujući da vrijednost donesene odluke upravo i jest u tome što, uzdržavajući se od glasanja, podupiremo rezoluciju. Ukazuje da bi možda glasao drugačije da je znao da će njegovo uzdržavanje dovesti do odlaska drugova. Smatra da je Staljinovo mišljenje pogrešno.

Drug Staljin kaže da on nikoga ne optužuje te smatra da svatko ima pravo postupiti kako smatra najboljim, ali upozorava da Lomova, Smirnova i Pjatakova apsolutno nema tko zamijeniti. Jesu li drugovi svjesni toga da njihov postupak vodi* do rascjepa? Ako žele jasnoću, a ne rascjep, onda ih moli da odgode svoju izjavu do sutra ili do kongresa koji će se održati za nekoliko dana.

Drug Trocki predlaže da se sjednica smatra prekinutom.

Drug Uricki kaže da on izjavu smatra danom i s odgovornih položaja oni odlaze, ali na sutrašnju diskusiju će doći.

Drug Lomov (Oppokov) kaže da izjavu ne mogu odgoditi, jer se ni odgovor Nijemcima ne odgađa, nego se šalje odmah.*

Drug Krestinski predlaže da se zbog doskorašnjeg kongresa i zbog anketiranja moskovskih i peterskih radnika prije potpisivanja mira, a također i zato što će do tada, možda, mnogi drugačije glasati, da se dade sloboda agitacije i dopusti tim drugovima da ne glasaju u Vijeću Narodnih Komesara.

Drug Lomov (Oppokov) ne slaže se s prijedlogom, upozoravajući da današnja odluka može za dva tjedna biti anulirana i smatrana greškom. Oni današnju odluku smatraju greškom pa stoga ne mogu u njoj sudjelovati.

Drug Uricki kaže da premda dobivaju slobodu agitacije, mir će biti potpisan. Mi ne odlazimo iz partije. Ako nam dajete slobodu agitacije i slobodu glasanja u CIK-u — odgađamo našu odluku.

Drug Sverdlov upozorava da se može glasati protiv ili se uzdržati i pita kako oni misle djelovati?

Drug Uricki kaže da premda i dobivaju slobodu agitacije, mir će biti otići iz dvorane za vrijeme glasanja. Nadalje upozorava da oni faktički ne odlaze, ali smatra da je njihova izjava predana.

Drug Smirnov kaže da je to za njega također neprihvatljivo, on ne može snositi odgovornost za ono s čime se ne slaže pa stoga ne odgađa svoju odluku.

Drug Lenjin predlaže drugovima da napuste sjednice kada se glasa i da ne potpisuju nikakve dokumente, kako ne bi snosili odgovornost, ali da ne napuštaju posao u Vijeću.*

* U bilježnici zapisnikâ Sekretarijata CK, l. 239: *dovest će.*

* U originalnom tajničkom zapisu, l. 3 ob., između istupanja Lomova i Krestinskog zapisano je: *Lenjin*. Lenjinovo istupanje ne navodi se, međutim, ni u originalnom tajničkom zapisu.

* Vijeću Narodnih Komesara. — Op. prev.

Drug Sverdlov smatra da dok drugovi ostaju na svojim mjestima, ne izlaze iz sastava CK i komesarijata pa predlaže da se nastavak rada odredi za danas.

- 1) Zajednička sjednica našega CK i CK lijevih esera.
- 2) Sjednice frakcija.
- 3) Sjednice CIK-a** zajedno s Petrogradskim Sovjetom, ali s odvojenim glasanjem. Sjednica se prekida do sutra i čuva se zapis govornika: Dzeržinski, Uricki, Sverdlov i Staljin.

Preveo: Branko Polić

** Centralni izvršni komitet Sovjeta radničkih i vojničkih deputata bio je izvršni organ najvišeg sovjetskog (državnog) organa (Kongresa sovjeta) i između zasjedanja Kongresa sovjeta obavljao je njegove poslove — op. ur.